

Az átváltozóművész
Mi nem változik?
A kopernikuszi fordulat
A piros labdac
Nézzük együtt...
Paul Cézanne képeit!

Kilép a sorból
A szendvicsherceg
Körforgó
Őserdei mese

VÁLTOZÁS

Nacsinák Gergely András > AZ ÁTVÁLTOZÓMŰVÉSZ	1	Reszler Gábor > A KALAIPOS LÁNY DIVATBABÁI	30
Janecskó Kata > ŐSERDEI MESE	4	Kovács Zoltán Tibor > EGYSZER MINDEN ÚJ RÉGI LESZ	32
Jámborné Balog Tünde > NEM LÉPHETSZ KÉTSZER...	6	Szabó Csaba > A SZENDVICSHERCEG	34
Búth Emília > HAJÓS; FORTYOGÓ	9	Szönyi András > KILÉP A SORBÓL	36
Kapitány Máté > FÉLÚTON	10	Hőnyi E. Katalin > VIHAROS VÁLTOZÁSOK	38
Szabó Attila > A PIROS LABDAC	12	Z. Karvalics László > STUPOR! - AVAGY MIÉRT JÓ...	40
Vibók Ildi > AKIK TÉNYLEG SOKAT VÁLTOZNAK	14	Parapatics Andrea > MI VÁLTOZIK A NYELVBEN?	42
Victor András > MI NEM VÁLTOZIK?	16	Borsiczky-Fél Júlia > A KOPERNIKUSZI FORDULAT	44
Molnár Dóri > KÖRFORGÓ	19	Inczédy Tamás > A KUKUMBÁR BOLYGÓ LEGENDÁJA	46
Szilasi Katalin > SZÍNEZEK	19	Vörös István > A VÁNDORMADÁR ZAVARBA JÖN	borító3
Varga Zoltán Zsolt > BORZAS AFRIKÁBAN	20	Szekeres Sándor Gábor > AZ IDŐ MEGMUTATÓI	borító3
Bene Zoltán > VÉNUSZ ÉS AZ IGAZI MADARAK	22	A VÁLTOZÁS ÍZE	borító4
Nézzük együtt... PAUL CÉZANNE KÉPEIT!	24	illusztrációk > Láng Anna, Török Eszter, Benedek Virág, Pap Kata, Macsinka Zsolt	
Szigeti Zoltán > A NÖVÉNYEK NE VÁLTOZNAK?	26	Mesék és versek hangos formában > soundcloud.com/liget	
Hollós Máté > AZ ÁLLANDÓSÁG KÁPRÁZATA	28		

Szerkesztők > Horgas Judit, Levendél Júlia
Grafikai tervezés > René Margit, Pákozdi Ferenc
Főmunkatárs > Szirmai Panni
Olvasószerkesztő > Bognár Anikó
Kiadja > a Liget Műhely Alapítvány
Szerkesztőség címe > 1122 Budapest, Kissvábhegyi út 4-6.
E-mail > info@szitakoto.com
Internet > ligetmuhely.com/szitakoto-folyoirat

Támogató > Emberi Erőforrás Támogatáskezelő
Nyomdai kivitelezés > Keskeny és Társai 2001 Kft. | ISSN 1789-4972

Terjeszti > a Lapker Zrt
Előfizethető > közvetlenül a kiadónál, a hírlapkézbesítő postahivataloknál
és a HELIR-nél (1089 Budapest, Orczy tér 1.)
Előfizetési díj egy évre > 3780 Ft | Megjelenik negyedévente
Előfizetés > konyv.ligetmuhely.com

VÁLTOZÁS

Az átváltozóművész

– Apa, mi az, hogy „átváltozóművész”? – kérdezte a kisiú, immár harmadjára azóta, hogy sikerült kislabizálnia a viharvert bódé előtti tábla feliratát.

– Butaság – válaszolta végre az apja, távoli hangon. Fogalma sem volt, mi az az átváltozóművész, mégsem engedhette meg magának, hogy ne mondjon rá valamit. – Tudod, az is olyan dolog, amivel az emberek kihúzzák a pénzt mások zsebéből. Mint a nyuszi. Meg a Mikulás – tette hozzá, némi hezitálás után. – Nem indulhatnánk végre?

Nincs rajtad se sapka, se sál.

Meglepően hideg tavaszi nap volt, az égen eltévedt hófelhőfoslányok kergetőztek. Az apa minden szellőkésnél úgy érezte, egyre több fontos elintéznivaló várja valahol. De a kisiú, aki csak nemrég tanult meg olvasni, elengedte a kérdést a füle mellett.

– Apa, ki az a Sztrapacskin? – kérdezte inkább. A táblán ugyanis ez állt: „Sztrapacskin, az átváltozóművész”. Csak épp a kisiú az alsó sort betűzte ki először, ami épp az orrával egy magasságban volt.

– Biztos valami külföldi munkanélküli – vont vállat az apa. – Tudod, a munkanélküli olyan ember, aki nem elégszik meg azzal a munkával, amit talál – tette hozzá, hogy mégiscsak az életre oktassa a gyereket.

– Menjünk be! – indítványozta a kisiú, és olyan sebesen tűnt el a bejáratot takaró pokróc mögött, hogy az apának még kifogást keresni sem maradt ideje. Követte hát fiát a mutatványosbódéba.

Odabent meleg volt, félhomály és macskaszag. Egy kisasztal körül három szék állt, az asztalon lámpa, faközöld ernyővel, a sarokban utazóláda, mellette sparhelt, a sparhelten teáskanna szuszogott.

– Parancsoljanak helyet foglalni – szólalt meg udvariasan az egyik szék. – Miben lehetek a szolgálatukra?

A kisiú összerezzen, de aztán felnevetett, és azonnal letelepedett egy másik székre. Az apja türelmetlenül sóhajtott, és míg válaszolt, szemével a rejtett mikrofont kereste.

– Semmiben, köszönjük, épp csak

beugrottunk, tudja, milyenek a gyerekek. Mutassa meg, hova tegyem a belépti díjat, aztán itt se vagyunk.

– Ugyan kérem – szólalt meg egy ruhafogas oldalt. Most az apán volt az összerezenés sora. Meg mert volna esküdni, hogy a fogas az előbb még nem volt ott. – Ne érezzék feszélyezve magukat – folytatta egy ronda csipketerítő, amely időközben odakerült az utazóládjára. – Ha nincs ínnyükre a produkcióm, nem kerül semmibe.

– A Sztrapacskinnak tetszik lenni? – kérdezte izgatottan a kisiú.

– Hiszen az van kiírva, nem? – tudakolta egy szürke kandúr, a kisasztal lábai közt szlalomozva.

– De hogy tetszik ezt csinálni?

– Ez az átváltozóművészet – felelt a teáskanna, mert a kandúr időközben eltűnt. A ruhafogással meg a csipketerítővel egyetemben.

Az apa csak most jutott szóhoz, de úgy vélte, ideje visszaterelni a dolgokat a normális kerékvágásba.

– A fiam úgy érti: *valójában* hogy csinálja – mondta kissé emelt hangon.

– Valójában nem én csinálom – vont vállat egy vállfa. – Hanem a világ. Minden ezt csinálja: valamiből valamivé alakul, a maga lassabb vagy gyorsabb módján. Szünet nélkül. Én azon csodálkozom, hogy maradhat valami egy ideig is látszólag ugyanolyan.

– És bármivé át tud változni? – kérdezte mohón a kisiú.

– Gondolom... – mélézott egy függönyrojt. – A bármit még nem próbáltam. Te mit szeretnél?

A kisiú az apjára sandított, de a rojt elérthette a célzást, mert abban a pillanatban az apa mellett egy másik, szakasztott ugyanolyan apa termett. Az eredetinek ekkor végképp kiszaladt az erő a lábából, és lerogyott a szabadon álló székre.

– Nos, indulhatunk? – kérdezte kedvesen az apa, amelyik állt.

A kisiú felkacagott, leugrott a székről, és körbemustrálta az alakot. Stimmelt minden, az utolsó kabátgombig.

– Ez csoda! – szaladt ki a száján. – Mehetünk! – tette hozzá kipirult arccal, azzal kézen fogta az ülő, tátott szájú apát, és maga után húzva elindultak kifelé: a gyerek szökdécselve, az apa meg mintha most tanulna járni, békatalppal. Odakint kapott csak észbe.

– Elfelejtettünk fizetni – nyögte rekedten, és kotorászni kezdett az összes zsebében.

– Majd én visszaszaladok velem – ajánlkozott a kisiú.

– Azt már nem – nyerte vissza eredeti hangját az apja. – Legközelebb beadjuk. Elvégre a bűvész is azt mondta, hogy nem történik itt semmi különös. Ugye? Na, gyerünk – és megindult elől.

– De hát ez csoda volt! – erősködött a kisiú, igyekezve lépést tartani az apával. Kigombolt kabátjukat dagasztotta a tavaszi szél.

– Persze, hogy csoda – jegyezte meg halkán a kisiú sálja. – Minden átváltozás az.

NACSINÁK GERGELY ANDRÁS

Öserdei mese

LÁNG ANNA rajzai

Kálmán szerette az esőerdőt. A szagát. Meg a húsos levelek hűvösségét, ahogy négy pici lábával végigtrappolt rajtuk, és kényelmesen elhelyezkedett odafönt, liánok és indák sűrűjében. Ilyenkor gyakorta elnyomta az álom,

és ahogy ott szendergett, ragyogó zöld színben pompázott.

De szerette a fák kérgét is. A szeszélyes felületet, a repedések mintázatát, a kapaszkodásra teremtett apró kiszögelléseket. Amikor

fák törzséhez simulva araszolgatott, barna volt.

Néha – és ezek voltak a legkedvesebb percei – az orchideák hatalmas, fehér szirmain ringatózott, fehérebben, mint a sűrű tej, amit az erdőlakó emberek korsóiban meg-megcsodált. Egy dzsungelbeli sétáján réges-régi ejtőernyő foszlányára bukkant, fennakadva a fa ágai között. Rubinpiros volt. Kálmán soha olyan jól nem aludt még életében, mint amikor rubinpirosan beackolta magát a pihe-puha, zizegős anyag ráncai közé.

Egy szó mint száz: Kálmán igencsak élvezte az életet. De még ennél is nagyobb örömét lelte volna benne, ha nincs Cecil, az utálatos légy, aki ha véletlenül belebotlott, sose állta meg, hogy ne köszörülje rajta a nyelvét.

– Egyszer piros, egyszer zöld, egyszer barna? Milyen dolog, hogy folyton úgy táncolsz, ahogy mások füttyülnek?

Addig-addig fújta ezt, amíg Kálmánban felébredt az önvád és a kétely: tényleg ilyen állhatatlan lenne? Így amikor a jó szerencséje a tüzestorkú kolibri útjába sodorta, akiről mindenki tudta, hogy mézízű nektárért cserébe varázserőt vett magának a tündérr királynőtől, Kálmán könnyögőre fogta.

– Drága kolibri, szépen kérlek, tégy valamit, hogy ne változzak meg állandóan!

A kolibri, aki még épp csak ismerkedett a varázlás művészetével, így felelt:

– Hm. Ezt csak úgy tudom megcsinálni, ha a varázslat a dzsungel valamennyi lényére rászáll. Így is akarod?

Kálmán sietve végiggondolta: rajta kívül nincs senki, aki váltogatná a színét, na meg ha

volna is, biztos nem bánná, ha búcsút inthetne ennek a csúf szokásnak. Rávágta hát: igen. A kolibri varázsigét mormolt, és az esőerdőre ködpára ereszkedett.

Az első, amit a pára felszállása után Kálmán meglátott, a tarka azúrlepke volt. A földön ült, és keservesen sírt. Nem tudott felszállni. Kálmán már épp vigasztalta volna, amikor nagy puffanást hallott a háta mögött. Megpördült, és szembetalálta magát az orángutánal, aki egy félbeszakadt ugrás közepette lezuhant a magasból, és most fájó hátsóját dörzsölgette. Az orángután talpa alól a levelibéka lába kandikált ki: el akart pattanni a majomveszély elől, de hiába, elszállt a ruganyosság a lábából.

– Micsoda átok sújt minket? Kolibri, mit műveltél? – kiáltotta Kálmán döbbenet és szeszínűen.

– Csak amiben megállapodtunk, Kálmán. Te kaméleon vagy, a változandóság a lényeged. Kérted, hogy szüntessem meg – megtettem. És sajnálom, de figyelmeztettelek: pontosan úgy járnak a többiek is, ahogy te. Tehetek én róla, hogy most aztán nem szálldos a pillangó, ügyetlen lett a majom és ugrásképtelen a béka? Örülj, hogy a tigrissel még nem találkoztál. Szánalmas látványt nyújt szegény pára, ahogy egy lapulevélen nyammog fog nélkül.

Kálmán arra gondolt: még szerencse, hogy a kolibriknek viszont egyáltalán nem lényege a varázlás. Csak annyit mondott halkan, lehajtott fejjel:

– Csináld vissza, kérlek szépen, kedves kolibri!

JANECSKÓ KATA

Nem léphetsz kétszer ugyanabba a folyóba

Panta rhei – minden folyik, mondta egy híres ókori görög filozófus, senki sem léphet kétszer ugyanabba a folyóba. Minden változik. A reggelt dél, este, éj és új nap követi; tavaszról nyárba, őszbe, télbe, majd ismét kikeletbe fordulnak az évszakok. Életünknek is ez a mintája: újszülöttből gyerekek leszünk, kamasszá serdülünk, azután felnövünk, középkorúvá korosodunk, aggastyánná öregszenk, s amikor véget ér földi utunk, gyerekeink és unokáink folytatják tovább.

Bár a legapróbb sejtől a végtelennek tetsző Univerzumig mindig minden változik, az ember meg szeretné állítani az időt: állandóságra vágyik. Mondák, mesék sokasága szól az örök

ifjúságról, a halhatatlanságról. Az egyiptomi piramisok, a kínai nagy fal, a középkori katedrálisok, de még a monumentális mai építmények is az idővel dacolás szimbólumai.

Az öröklétet ostromló vallás, művészet és tudomány a történelem előtti korokban még nem vált el egymástól. Családi, törzsi, nemzetségi szervezetben élő őseink különleges képességekkel megáldott kiválasztottjai egy személyben voltak művészek, gyógyítók és közvetítők a földi és a természetfölötti világ között. Erre utalnak már az őskőkori barlangrajzok is. Bár a vágatató vagy holtan leroskadó altamirai bölények csodás műalkotások, nem gyönyörködtetni

akarnak. Mágikus szerepük volt a sikeres vadászat előkészítésében, és ezzel a közösség fennmaradásában. Az Ázsia belsejében máig föllelhető sámánhit ennek az ősi egységnek a nyomait őrzi.

A magyar népi hiedelemvilágban is él a **táltosok**, a magyar ősvallás sámánjainak emlékezte. Népmeséinkben megjelenik a világképüket ábrázoló életfa. Koronájában (a felső világban) a Nap és a Hold világít, madarak – a holtak lelkei – ülnek ágain. Gyökerei közt (az alsó világban) kígyók, békák, démonok nyüzsögnek. Törzse (a középső világ) a földi élet tere. Táltosaink – hasonlóan a szibériai sámánokhoz – gyógyítottak, megjósolták a jövőt, viaskodtak egymással a jó terméshez szükséges esőért, hatalmas viharokat támasztottak, és *révületbe* esve lelkük – testüktől elválva – bejárta a túlvilágot.

A révületet hanghatásokkal, zenével érték el, ennek egyik eszköze a sámándob.

Síppal, dobbal, nádi hegedűvel, őrzi a gyermekdal a pogánykori szokásokat. Több népdalunkba is beépült a titokzatos töredék, amely egyes kutatók szerint a táltosok megpróbáltatásokkal teli túlvilági utazását idézi: Aki dudás akar lenni, pokolra kell annak menni. József Attila, a sokat szenvedett költő ezért választotta ezt a mondatot mottónak válogatott verseskötetéhez.

A kiválasztottság jelei már a születéskor megmutatkoznak. Táltosgyermek foggal, egyik kezükön hat ujjal jönnek a világra, de szükségük van beavatási rítusra (szertartásra) is. Ez az *elhivatás*,

amikor a táltosok bika vagy ló képében éjfélkor magukkal viszik a táltosfiút, akinek küzdenie kell, hogy bizonyítsa alkalmasságát. Az átváltozás, a táltos megjelenése állatalakban, viaskodása bikaként az esőért, jellegzetes magyar vonás. Különösen a Dél-Alföldön, Szeged és Makó környékén gyűjtöttek sok erre vonatkozó hiedelmet.

A 19–20. század fordulóján főleg itt terjedtek el mendemondák a táltosok tulajdonságaival felruházott *Teknyőkaparóról*, egy rejtélyes tanyai emberről, akinek jóslatai mintegy megelőlegezték a technikai fejlődést, az elkövetkező világháborúk szörnyűségeit, és a nyomukban járó erkölcsi romlást. Ló nélkül vágató szekereket, halált hozó vasmadarakat, szügyig vérben gázoló lovakat, nappali tolvajokat jövendölt. Ha pedig megsértették, fürgeteget támasztva – vagy azzá változva – szétszórta a kazlakat, szalmatetőket.

Az ázsiai és magyar hiedelmekben, népköltészetben előforduló átváltozások szájhagyomány útján maradtak fenn.

Az ókori nagy birodalmakban és Európa többi részén irodalmi alkotások őrizték a képzelet szülte alakváltoztatások történeteit.

Madárrá lenni a levegőben, hallá a vízben, fává az erdőn, búzavetéssé a határban..., és aztán, mikor kedvünk szottyán rá, újra visszaváltozni emberré: ez ám a nagy kaland! Zeusz, a görög mitológia csapodár főistene hol bika alakban, hol felhővé változva, máskor hattyú formájában vagy aranyesőként teszi a szépet királylányoknak, nimfáknak.

A görög mitológiában sok átváltozással találkozhatunk: Daphnét (dafné), az Apollón isten elől menekülő szép erdei nimfát apja, egy folyamisten, úgy menti meg, hogy babérfává változtatja. Kirké, a gonosz istennő a trójai háborúból hazafelé hajózó Odüsszeusz matrózait varázsolja disznókká.

Más kultúrkörökben is fontos szerepet kap az átváltozás. A bibliai Lót felesége az angyali tiltás ellenére visszanéz menekülés közben, mikor Isten tűzesővel pusztítja el a két bűnös várost: Szodomát és Gomorát, ezért lesz sóbálvánnyá. Kínából származó japán rókamítoszokban viszont a *kicunék*, a rókaszellemek változnak át emberré: többnyire kedves lányként, asszonyként jelennek meg.

A mesék hőseit általában bosszúból vagy büntetésből gonosz lények kényszerítik más alakba. Emlékeztek a német Grimm testvérek és a dán Andersen vadhattyúira, csúf békakirályára? Az értük áldozatot vállaló királykisasszonyok mentik meg őket a varázslattól, és teszik újra emberré. Talán a svéd Selma Lagerlöf is találkozott, aki a mese végére a vadludakkal beutazza hazáját, és megjavulva visszanyeri emberlétét. Lázár Ervin Szegény Dzsoniját és Árnikáját is ismerhetitek, akik felváltva változnak kacsává, és csak a történet végén lesznek egymáséi emberalakban. Mindezt a Százarcú Boszorka gonosz praktikái okozzák, aki *százféle alakban tudott megjelenni. Kutya vagy denevér képében, még darázs is tudott lenni, ha akart.*

A mesék tanulsága, hogy képzeletben érdekes és kalandos dolog az átváltozás, de mégis embervoltunk az igazi. Bár nem léphetünk kétszer ugyanabba a folyóba, és életünk végéig sejtjeink egy része is kicserélődik, akkor leszünk boldogok, ha azonosak maradunk önmagunkkal.

JÁMBORNÉ BALOG TÜNDE

Hajós

Megváltozik a szélirány
a légszák nem tévózázik:
lobog – neki ugyan mindegy...
ez az irány vagy a másik

Megbillen fordul a hajó
feszül a vitorla dagad
nagy kérdés neked számít-e
hogyan merre lobog a hajad

Fortyogó

Fortyog kavargó
lehidal billeg
minden változik
igazán színleg
lassan hirtelen
időre tétre
míg nyelved forog
nem is lesz vége

BÚTH EMÍLIA

Félúton

Andris félúton megtorpant. Nem megyek tovább, gondolta. Ami mögöttem van, már ismerem. Ami előttem... nem, az maradjon csak ismeretlen. Semmi kedvem hozzá.

Andris ácsorgott hát egy darabig. Azt mondta az apja, hogy egyedül is odatalál. El sem lehet téveszteni. Egyenesen, aztán az első saroknál jobbra, és onnantól végig az utcán. Nem pólyásbaba már, hogy mindenhová a szülei kísérgessék. Az anyja mindig túlfélti, babusgatja. Nem kell!

Most csak állt egy helyben. Mikor elindult, a szíve még tele volt bátorsággal és mohó kíváncsisággal. Aztán mintha minden lépéssel kipergett volna szívéből egy kevéske bátorság, egy morzsa kíváncsiság, hogy a félúthoz érve ne is maradjon egyikből sem. Maradt helyette ez a homályos bizonytalanság, mint mikor köd ereszkedik a városra, ő meg az ablakból kinézve azt képzele, hogy a köd mindent felfal. Olyan volt, mintha a lelkét szállta volna meg a köd.

Nem először érzi ezt. Az elmúlt hónapok sodrófaként nyújtották a testét, és ahogy a végtagjai nyúltak, és bőre alól váratlan helyeken tüskéként tört felszínre a szőr, úgy lett egyre keskenyebb az arca, egyre mélyebb a hangja. Mintha már nem ő volna. Eddig is történtek változások az életében, persze, nem is egy, de mindig egyenletesen, nyugodt ritmusban következtek be, nem ilyen rohanvást, mint most. Korábban a teste meg a lelke összetapadva haladt előre. Most elváltak egymástól, és a test úgy előreszaladt, olyan messzire került, hogy szinte idegenné vált.

Andris tehát csak ácsorgott. Ez most jó érzés volt, mert legalább az utca képe nem

változott. Bal oldalt a posta zöldje és a cipész sötétbarna cégére, jobb oldalon a zöldséges ütött-kopott napellenzőjének piros-fehér csíkjai és a pékség zsömleszíne. Andris elképzelte, hogy bemegy a postára, felad egy levelet, a zöldségesnél karfiolt vesz meg sütőtököt, a péknél sajtos pogácsát. Elképzelte, hogy még magasabb, és átlát a buszon kapaszkodók feje fölött. Hogy már nem kell jelentkeznie, ha kérdezni akar valamit. Hogy végre ő maga dönti el, helyénvaló-e, amit csinál, vagy helytelen. Elképzelte, hogy van egy barátnője, akinek úgy fogja a kezét, mint régebben Anyáét. Elképzelte, hogy könyvet ír. Könyvet és nem fogalmazást. Elképzelte, hogy az apja kikéri a véleményét erről-arról.

Andris tovább ácsorgott, amikor megszólította valaki.

– Szia, Bence vagyok. Mondták a szüleim, hogy te is új vagy.

Andris csodálkozva fordult a hang felé. Vidámszemű fiú mosolygott rá.

– Nekem is ez az első nap – folytatta Bence. – De mindjárt elkésünk, szóval szedd a lábad!

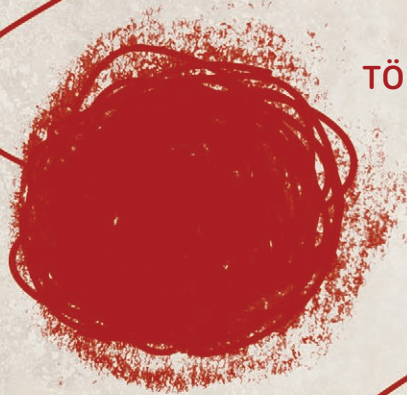
Andris lába szinte magától elindult. Valahogy minden könnyebb lett a másik fiú határozottságától. És igen, lehet, hogy hamarosan már zavarni fogja, ha valaki megmondja, mit csináljon, de Bence figyelmeztetése, hogy siessenek, most eloszlatta a lelkében gomolygó ködöt. Jó érzés volt futni. Mintha utolérte volna önmagát. Van még időm, gondolta Andris, ahogy hátát egyenletes ritmusban verte a táská. Még csak félúton vagyok.

KAPITÁNY MÁTÉ

A piros labdac

TÖRÖK ESZTER
rajzai

Mint általában, ma is rosszkedvű volt a reggel a Kiserdőn. Tihamér hanyag eleganciával lökte ki a kertajtót, s a kiolvasott újságot a bokor tövébe dobta. Ődön bácsi rettegve osont fától fáig, nehogy valami baja történjen útközben. Dádé rohanós léptekkel haladt, mint mindig, s elviharzott a lesütött szemű koldus előtt. A Fiú a Lány háza előtt álldogált, és ma sem merte bedobni a postaládába a szerelmeslevelet. Terényi úr türelmetlenül várta a taxit. Ő egy fontos ember, nem ér rá gyalogolni, hogy is ne! Hajnalka az ágyban nyújtózkodott, és nem volt kedve felkelni. Ráér még iskolába menni, ráér, ráér. Hiába pittyegett az ébresztőóra a füle mellett, aludt tovább. Füzike anyó sóhajtozva nézte a függönyön át a kinti világot, hátha jön hozzá valaki, de ma sem látogatta senki. Az erdész fancsali arccal figyelte a sok gyereket, akik vidám kacajukkal minden reggel majdnem tönkretették a rosszkedvét. Ilyesféleképp szomorkodtak, dühöngtek, fancsalodtak reggelente a Kiserdőben. Megszokták már. Jól van ez így, hogy is lehetne másképp?

Fél nyolc körül az erdész piros labdacot talált a tisztás közepén. Először nem törődött vele, lapátra seperte, s a kukába dobta. De a labdac visszagurult oda, ahol rátalált. És ezt még

háromszor megismételte. Csökönös labdac volt, különleges, ígéző... Ej, no, vakarta állát az erdész, és akkorát bömbölt, hogy hamarosan a Kiserdő összes lakója a tisztáson gyülekezett. Találgatták, hogy került oda ez a különös, piros labdac.

Az óvodások szerint a Téalpó rénszarvasa vesztette el a piros orrát, amikor összeütközött egy gonosz sejtelemmel a felhők között.

Terényi úr úgy tudta, ilyen labdacokat az erdei részvénytársaság kincsesládájába rejtenek, hogy ha erőszakkal felfeszítik, festékkel permetezzék be a rengeteg aranypénzt.

A Lány úgy vélte, egy álmodozó ifjú szíve lehet, tele nyughatatlan, szomorkás dallammal. A Fiú erre elpirult.

Hajnalka szerint óriási piros pont, amit a szorgalmasok kapnak kitartó semmittevésükért. A többi iskolás csak bólogatott, és arra gondolt, hogy innentől ők is szorgalmas semmittevők akarnak lenni.

Ödön bácsinak eszébe jutott a világvégét jelző jóslat, és kijelentette, hogy a labdacot meg kell semmisíteni, bár valószínűleg az sem segít, hisz a világvége már itt van, a Kiserdő szélén, és öles léptekkel közeledik. Akkor egy kicsit mindenki elhallgatott, de nem hallottak semmit, csak a szél zúgását.

Dádé biztos volt benne, hogy valaki ezzel akarja megzavarni a Kiserdő békés, barátságos közösségét. A sarki koldus megkérdezte, van-e valakinek egy felesleges száraz kiflije, mert már nagyon éhes. Lepisszegték, hogy most nem érnek rá ilyesmire.

Füzike anyó úgy vélte, a lánya így küldött üzenetet, hogy megszületett az unokája. Ilyen mosolygós csecsemő lehet, mint ez a labdac, mondta pityeregve.

A polgármester szerint állami kitüntetést küldtek neki, amit haza is visz a vitrinbe. A többiek rosszálló tekintetét látva aztán meggondolta magát.

Volt, aki égi csapásnak vélte, volt, aki a megváltás hírnökét látta benne. Volt, aki morgást hallott belőle, másokat a napsütésre emlékeztette. Az esti hírekben bementék, hogy óvakodjanak a piros labdacstól, mert lehet, hogy ragályos.

Biztosat senki nem tudott, de Tihamér másnap összeszedte a csipkebokor tövéből a kidobált újságpapírokat, hisz sohasem lehet tudni. Ödön bácsi megnyugodva lépegetett az ösvényen, mert a piros labdac mégsem hozta el a világvégét. Hajnalka már hajnalban felkelt, és ugrálva szaladt az iskolába. A Fiú és a Lány a kerti padon nevetgélt összebújva. Terényi úr gyalog ment a munkahelyére, Dádé vitt egy vajas kiflit a sarki koldusnak, Füzike anyó pedig felszállt a városi buszra, hogy meglátogassa a lányát.

Az erdész fütyörészett, és nagyot köszönt a gyerekeknek. Aztán kiment a tisztásra meglesni a piros labdacot. De az már nem volt ott. Hogy is lett volna! Beköltözött a Kiserdőben lakók álmaiba, s ott habfürdőzött, noszogatót, danolászott boldogan.

SZABÓ ATTILA

Akik tényleg sokat változnak

Nagyiék annyira messze laknak tőlünk, hogy évente csak egyszer találkozunk. Akkor nagyi elmondja, hogy annyit nőttünk, és olyan másnyenek lettünk, hogy ha összefutna velünk az utcán, meg sem ismerne. Hugi szerint csak viccel, mert mi például ezer nagymama között is felismernénk, de szerintem komolyan gondolja. Ha a tavalyi nyaralás fotókat nézem, tényleg elég sokat változtunk, mert a gyerekeknek ez a szokása. A nagyiék meg pont olyanok, amilyenek voltak, mert a felnőtteknek meg ez. De azért Hugi meg én még mindig nem változtunk annyit, mint Unkasz, a gótém. Mert a góték – meg amúgy az összes kétélűek – ebben igazi profik. A változékonyság – hogy kétféle életük is lehet – már a nevükben is benne van.

A kétélűek az életet peteként kezdik, és olyankor éppen úgy néznek ki, mint egy kupac gyöngy. De ezeknek a különleges gyöngyöknek nedves hely kell, hogy életben maradjanak. Ezért a felnőttek a peterakáshoz még akkor is vizes terepet keresnek, ha már réges-rég elköltöztek onnan.

A **varangy szülők** például a saját bababölcődéjükbe látogatnak vissza. Ahol a gyerekkorukat töltötték. Még szerencse, hogy emlékeznek rá. Gyakran kilométereket caplatnak, hogy időre odaérjenek ahhoz a bizonyos tóhoz, és ott párt válasszanak. A tudósok szerint a varangypetéek pont azért nem valami finomak – amúgy nem tudom, ezt hogy vizsgálták meg –, hogy az őslakó halak ne szokjanak rájuk. Önvédelem.

A **barna erdei békák** már nem nosztalgíznak ennyit. Ha időben találnek egy tócsát, belepetéznak, és annyi. És a kicsik lehetnek finomak, mert a találmásra kiválasztott pocsolyában sokkal kisebb a veszély, hogy kedvenc kaják lesznek. Itt a rizikó inkább az, hogy ki ne száradjon az a pocsolya idő előtt.

A **gőték** is a vízpartot választják a gyerekeiknek, és a petéket egyenként még be is csomagolják, valami vízinövény leveleibe. Ilyenben nevelkedett Unkasz is egy darabig. Aztán végtagokat, kopolytút, meg egy csinos – oldalról lapított – farkincát növesztett magára. A gőték azonban nem olyanok, mint a békák, és ez már lárvakorukban is jól látszik. Például ők a mellúszást kedvelik, úgyhogy **először mellső végtagokat növesztenek**. Az ebihalak meg úgyesen rúgó – és később ugró – hátsóláb bajnokok. A gőték **farkos kétéltűek**, vagyis az **oldalról lapított farkukhoz** – ami pompás evező – egész életükben ragaszkodnak.

De vannak olyan kétéltűek is, akik minden szempontból különcök. Ők a **szalamandrák**. A türelmes szalamandra mamák a megter-

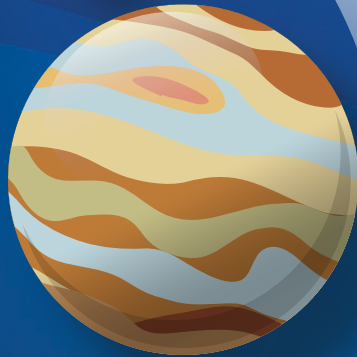
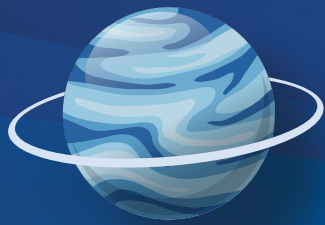
mékenyített petéket nem potyogtatják vízbe, nem ragasztják levelekre és nem is csomagolják levélbugyrokba, hanem magukban tartják akár egész télen át. De amikor itt az idő, ők is iszkolnak a vízhez, és – mert **elevenszülők** – apró szalamandra babákat potyogtatnak bele. A lárváknak van kopolytújuk, fel vannak szerelve végtagokkal, és van farkuk is, ami azonban **henger alakú**. Hogy miért? A szalamandra is farkos kétéltű, szóval ő is megőrzi a farkát élete végéig. De egy evezőlapát csak akadályozná a kóborlásban. Mert abban a pillanatban, ahogy kikecmereg a szárazra, úgy elfelejt úszni, hogy a legkisebb pocsolyába is képes belefutni. Ez aztán a változás, mi?

VIBÓK ILDI

Mi nem változik?

Van, ami nem változik? Talán a csillagok az égen mindig ugyanazok –

gondolhatjuk. Például a **Nagyöncöl** a maga hét csillagával már évszázadokkal ezelőtt ismert volt. Ezt onnan tudjuk, hogy 1560-ból magyar nevén is említi egy írás.

Ugyanakkor, ha még nagyobb időtávlatot nézünk, kiderül, hogy a Göncölszekér nem volt – és nem is lesz – mindig olyan, mint amilyenek ma látjuk. A csillagai százezer évvel ezelőtt és százezer év múlva is fent lesznek az égen, de a helyzetük egymáshoz képest lassan változik. Valójában nagyon nagy sebességgel mozognak, de – mivel tőlünk irdatlan messze vannak – a Földről nézve rettentő lassúnak látjuk az elmozdulásaikat.

Talán maguk a csillagok mégiscsak ugyanazok, évmilliókon keresztül! Vagy mégsem? Nézzük a legközelebbi csillagot, a mi **Napunkat!** Átlagos csillag, sok hozzá hasonló van. De nem lehet változatlan, ha másodpercenként millió tonnával csökken a tömege a hihetetlen mértékű kisugárzás miatt. (Millió tonna ijesztő mennyiség, ám ahhoz

viszonyítva, hogy a Nap teljes tömege 333 ezerszer akkora, mint a Földé, szinte elhanyagolható.)

Időnként foltok (napfoltok) jelennek meg rajta, majd eltűnnek. Azt is tudjuk, hogy a Nap néhány évmilliárd múlva olyan óriásira felfújódik, hogy a Földet mindenestül elnyeli. Vörös óriás lesz belőle.

Vajon a **Föld** forgása – a nappalok és éjszakák váltakozása – sem állandó? Nem minden nap 24 órás? Ma valóban így van; de nem volt ez mindig így. A Föld története során néha megváltozott a Holdnak a Földtől való távolsága, s ez befolyásolta a Föld forgását. Ha a jégtáncban összehúzza magát a korcsolyás, gyorsul a forgása, ha széttárja a karjait, lassul.

Így történt a Földdel is. Milliárd évvel ezelőtt, mivel akkor a Hold sokkal közelebb volt a Földhöz, mint ma, gyorsabb volt a Föld forgása. Akkor csak 18 óra kellett egy fordulathoz; ennyi ideig tartott egy nap. Azóta azonban a Hold távolodott, ezért a Föld forgása lelassult. Évmilliárdos skálán tehát nem állandó a Föld forgása sem.

Egyébként éves szinten sem változatlan a Föld forgása. Az utóbbi évtizedekben hajszálnyival lassult. Ezért némelyik évbe be kellett iktatnunk egy **szökő-másodpercet** – vagyis egy másodperccel meghosszabbítottuk az évet –, hogy a következő év első

pillanatában a Föld hajszálpontosan ugyanolyan helyzetben legyen, mint egy évvel azelőtt.

Egyelőre nem tudjuk, miért, de

2020-ban viszont picit gyorsult. A csillagászok most azt figyelik, hogy ez kivételes év volt-e, vagy mostantól gyorsulni fog. Mondhatjuk, hogy „kit érdekel egy év hosszához képest egy ezredmásodperc?“, de a csillagászatban és az

űrhajózásban már ez is számít.

Keressünk valami biztosabbat, ami talán mégiscsak változatlan! Talán, hogy a víz **megfagy**, ha $0\text{ }^{\circ}\text{C}$ alá csökken a hőmérséklete. Sajnos, ez sincs mindig így. Télen a havas járdát sokan sózzák, hogy ne váljon veszélyes, csúszós jégpályává. A só hatására ugyanis nem fagy meg a vizes hó, hanem kásás marad, és eltakarítható. Ha a vízben valami oldott anyag is van, akkor $0\text{ }^{\circ}\text{C}$ alá csökken a fagyáspontja; s minél több az oldott anyag – vagyis minél töményebb az oldat – annál alacsonyabbra. Az út menti fák ugyan nagyon nem szeretik a sós vizet, de a jegesedés veszélye valóban megoldható így, ha csak nincs nagyon hideg.

De mi a helyzet a **desztillált vízzel**, amelyben nincs semmiféle oldott anyag? Az az igazság, hogy még a desztillált vízben is van oldott anyag, csak kevesebb. A gyógyszerlaboratóriumokban olyan vizet használnak a kísérletekhez, amelyet egymás után kétszer vagy háromszor is desztilláltak. Minden egyes desztillációval töredékére

csökken a vízben oldott anyag mennyisége, de a „töredék” nem nulla. Ráadásul levegő akkor is van benne, hiszen az elég jól oldódik a vízben. És ha már oldódott, akkor csökkenti a fagyáspontot. A levegőt pedig nem zárhatjuk ki. Ha olyan vizet vizsgálnánk, amelyben valóban nincs még oldott levegő sem, picivel $0\text{ }^{\circ}\text{C}$ fölötti olvadáspontot mérnénk. Az a tankönyvi adat, hogy „a víznek $0\text{ }^{\circ}\text{C}$ a fagyáspontja”, valójában egy oldatnak – a levegő vizes oldatának – a fagyáspontja.

És a **méter**? Jól néznénk ki, ha még az is változna! Akkor megváltozna a távolság Szegedtől Tápéig? A méter mint a hosszúság mértékegysége a nagy francia forradalom idején, 1789-ben született. A francia tudósok megpróbálták rendet tenni az addig használt sokféle mértékegység között, s javaslatokat tettek nemzetközileg elfogadott egységek használatára.

Egyik javaslatuk a méter bevezetése volt, amely a Párizson áthaladó délkör 40 milliomod része. (A délkörök a képzeletbeli körök, amelyek úgy fogják körül a Földet, hogy áthaladnak az Északi- és Déli-sarkon is. Lényegében a Föld területét jelentik.) Tudóscsapatok mértek, számoltak, majd az eredményt rögzítették: egy fémrúdon két vékony karcolással. Ezek távolsága a méter. Ezt az ős-métert azóta is gondosan őrzik Párizstól nem messze. A róla készült hiteles másolatokat pedig az egyes országok, így hazánk is.

A méter fenti meghatározása sokáig jól működött. Korunkban azonban már nem elegendő a pontossága. Már csak azért sem, mert ahhoz milliószor vékonyabb vonalakat kellett volna a rúdra karcolni. Ma már egy magyar mérnök, Bay Zoltán javaslata alapján a méter hosszát más elven határozzák meg. Bay abból indult ki, hogy a fény sebessége állandó: másodpercenként 300 ezer km – azaz 300 millió méter. Ebből egyszerűen következik, hogy a méter az a távolság, amit a fény a másodperc 300 milliomod része alatt megtesz.

Ez a logika azon alapszik, hogy a fénysebességet állandónak (azaz nem-változónak) tekintjük. Hurrá! Ezek szerint mégiscsak van valami – **a fény sebessége** –, ami nem változik. De ez sem ilyen egyszerű. A fent megadott fénysebesség légüres térre (vákuumra) értendő.

A világűrre. (Bár még az sem igazán vákuum.) Ha a fény a vákuumból átlép levegőbe, üvegbe vagy vízbe, rögtön lelassul; s az anyagtól függ, hogy mennyire. A levegőben alig, az üvegben már számottevően, a gyémántban viszont nagyjából a felére.

Jaj! – tehát a fénysebesség sem változatlan. Legjobb, ha beletörődünk, hogy semmi sem az. A világban egyetlen dolog állandó: a változás.

VICTOR ANDRÁS

Színezek

Az őszi égből
kék tintát facsarok,
a fáradt naptól
sárga aranyat.
Mert nincsen már
zöld levél a fán,
csak szürke madarak,
összekavarok
tintát, aranyat,
s a palettán máris
friss fűzöld ragyog.
De változik a kép,
ha megjön a tél.
A sok színből ekkor
lesz egyetlen: hófehér.

SZILASI KATALIN

Körforgó

soha semmi mindig minden
rajtad rajtuk bent a szívben
rajtaütés lassú sodrás
te is és a másik is más

lesz kék télből nagy sárga nyár
tölgyfa amíg esőben áll
nem hinné a fordulatot
napsütést hogy újra ragyog

minden mindig semmi soha
balszerencse csillag-csoda
nap hold tánca körkörökbe
váltakozik mindörökre

MOLNÁR DÓRI

Borzas Afrikában

Egy kora januári reggelen Borzas, a bronzöntő borz levelet kapott. Jóbarátja, Elefánt írt, és meghívta, hogy látogassa meg Afrikában.

Borzas gondolkodóba esett: „Rám férne egy hosszabb pihenés, hiszen folyton csak dolgozom. Nem árt a változatosság. Szeretem Kerekerdőt, de a telet már unom.” Válaszlevelet írt hát Elefántnak, majd szabadságra küldte segédeit, bezárta a műhelyt. Elbattyogott a polgármesteri hivatalba, és elbúcsúzott Medvenctől.

– Hiányoznak majd a délutáni sétáink – mondta a polgármester. – Vigyázz magadra, várunk vissza!

Borzas metrón utazott a városba, vonaton a fővárosba, onnan pedig elrepült Afrikába. Elefánt és Majom a lagosi reptéren várták.

– De örülök, hogy eljöttél! – csapott Elefánt ormányával Borzas vállára. – Izgalmas körutat terveztem Afrika-szerte, de egy hatalmas bozóttűz Kongóban közbeszólt. Szolgálatba kell helyeznem magamat. Majom elkísér. Ugye, velünk tartasz?

– Hát persze. Nincs kedvem egyedül kószálni, ráadásul a tűzzel bensőséges kapcsolatban vagyunk. A munkatársam. Ő égeti ki a samott-formákat, majd olvasztja meg a bronzot. Kíváncsi vagyok, milyen, amikor pusztít.

– Az afrikai bozóttüzek valóban pusztítóak, de nyomukban felfrissül a szavannák növényzete, hosszú időre elpusztulnak a kártevők. Vannak fűfélék, amelyek csak a tűz hatására csíráznak ki. De ami még ennél is meglepőbb, a bozóttüzek füstjükkel táplálják egy másik kontinens, Dél-Amerika növényzetét. Foszfórral látják el, vagyis trágyázzák az amazonasi esőerdőket. Csak azokon a területeken oltunk, ahol állatokat vagy embereket veszélyeztetnek a lángok.

A három barát útra kelt egy teherautón. Majom vezetett, Borzas mellette ült a vezetőfülkében, Elefánt a platón foglalt helyet.

Borzas a tájat nézte, és csak ámult az ismeretlen fák szépségén.

– Azok ott milyen fák? – érdeklődött.

– Balra majomkenyérfa, középen vajfa, jobbra szalámifa – sorolta Majom.

– Nahát, akár szendvicset is készíthetnének!

– A majomkenyérfa uborkaszerű gyümölcse és a vajfa termésének zsírja ehető, de a szalámi, vagy más néven kolbászfa termése ehetetlen – magyarázta Majom.

Hamarosan megéreztek a füstszagot.

– Közeledünk a tűzhöz. Majom, lassíts! Csatlakozzunk a tűzoltó kollégákhoz! – szólt Elefánt a platóról.

A három barát kiszállt a teherautóból. A környéken számtalan tűzoltóautó várt

bevetésre, a tűzoltó állatok a Gorilla vezetésével éppen az oltás teendőit beszéltek meg. Elefánt csatlakozott hozzájuk, Majom és Borzas a háttérben maradt. Gorilla térképet teregetett ki.

– Az oltással már elkéstünk! – jelentette ki a tűzoltókapitány. – Ellentüzeket kell gyűjtanunk itt, itt, itt és itt – mutatott a térképre. – Négy egységünk van, a számok jelzik, kinek hova kell mennie. Mindenki jól nézze meg, hol lesz dolga. Elefánt, te a négyes számú egységhez csatlakozz!

A négy egység felvonult a kijelölt helyekre, és megkezdte az ellentűz gyűjtés előkészületét. A fenyegetően közeledő tűztől távolabb egy sávban meggyújtották a bozótost. A forráság miatt a két tűz közötti sávban olyan erővel szállt fölfelé a meleg levegő, hogy szinte szívta az ellentüzet. Így az nem a város, hanem a nagy tűz felé terjedt. S amikor a két tűzfront találkozott, mindkettő ki is aludt, mivel ott már nem volt több éghető anyag. A város így megmenekült.

A sikeres oltási akció után a három barát körutazást tett Afrikában. Megmászta a Kilimandzsárót, megnézték a Manyara-tavat, a Serengeti Nemzeti Parkot és a Viktória-vízesést. Egyik este a tábortűznél így szólt Borzas:

– Szeretem a nyarat, nagyon is szeretem, mégsem tudnék hosszán Afrikában élni, mert az évszakok váltakozását még a nyárnál is jobban szeretem. Ideje hazamennem Kerekerdőbe!

VARGA ZOLTÁN ZSOLT

Vénusz és az igazi madarak

BENEDEK VIRÁG rajzai

Nem szeretem a változást, nem szeretem a változást. Vénusz nem értette, miért hajtogatja ezt a négy szót valaki a fejében. Neki aztán esze ágában sem volt változtatni semmin. Hallotta ugyan, hogy odakinn rengeteget változik minden. Szinte pillanatonként. Érthetetlen és értelmetlen dolgok történnek, s

egyfolytában alakul a világ. Az a kinti. Amihez neki semmi köze. Ő Marosvölgyi Bonifáccal és egy ideje már Tódival él együtt, meg a két szolgálával, akik gondoskodnak róluk. Idebent.

Már az is éppen eléggé fölzaklatta, amikor Tódi, a kutya megérkezett. Egy igazi cicalakásba! Hetekig rá se tudott nézni.

Nem szeretem a változást, nem szeretem a változást, hallotta akkor is a fejében a hangot. Marosvölgyi Bonifác azzal nyugtatta, hogy a kintről mesélt neki. Mert Marosvölgyi Bonifác mindenről mindent tud, még a kintről is. Van például olyan, hogy esik az eső. A plafonról esik, vagyis a nagy mennyezetről, amelyet Vénusz az erkélyről meg az ablakból szokott figyelni üres óráiban. Sőt, olyan is előfordul, hogy fehér és hideg cafatok hullanak lefelé, Marosvölgyi Bonifác már járkált is a fehér cafatokból jéghideg takaróvá összeálló hóban, mert azt hónap hívják. Vénusz látott ugyan havazást is az ablakból, de nem volt benne biztos, hogy valódi. Tapasztalatai szerint a világ jelentős része nem az. Például a madarak. Úgy nevezik a röpdöső és hangoskodó lényeket, akiket szintén szokott figyelni üres óráiban, viszont soha, még csak egyszer sem tudta elkapni őket vagy egészen közlelől szemlélni – szemben a nyári legyekkel, a poloskákkal és hasonló jószágokkal, amelyek szintén röpdösnek, ám nemcsak odakint, de idebent is. Hiába állítja Marosvölgyi Bonifác, hogy a madarak igaziak, ő el nem hiszi. Tódinak sem dől be, noha ő naponta többször is elmegy odakintre valamelyik szolgálával. Már csak ezért sem, mert Vénusz egyik legfőbb szabálya, hogy Tódi szavára nem adunk.

Nem szeretem a változást, nem szeretem a változást. Vénusz még mindig nem értette, miért hajtogatja ezt a négy szót valaki a fejében. Aztán hirtelen megvilágosodott: hiszen a szolgálak napok óta pakolnak. Valami

készül. S mintha Marosvölgyi Bonifác is valami változásról meg költözésről beszélt volna, módfelett izgatottan, már-már idegesen.

Nem szeretem a változást, nem szeretem a változást, hajtogatta magában Vénusz, amikor cicahordozóba került, és elvitték egy helyre, ahol hosszú-hosszú órákig várta, hogy a szolgálai érte jöjjenek, s hazavigyék. Közben más szolgálak igyekeztek a kedvében járni, ezekkel azonban nem törődött, inkább elvonult előlük egy kanapé alá. Más szaga volt a kanapénak, mint az otthoninak. Marosvölgyi Bonifác azt mondta, a költözés azt jelenti, változik az otthonuk. Vénusz ezt hitte is meg nem is. Inkább nem is. Most még Tódit is hiányolta. Őt ugyanis nem hozták ide, ahol más szagú a kanapé.

Aztán végre értük jöttek, újra a hordozóba kerültek, ahonnan egy másik, soha nem látott helyen bújtak csak elő, ami telis-tele volt a holmijukkal. Ezt Vénusz megnyugtatónak érezte. Még Tódit is, aki ugatva és lihegve rontott rájuk örömeiben, amiért megérkeztek.

Nem szeretem a változást, hajtogatta később is Vénusz, amikor Marosvölgyi Bonifác kimerészkedett az udvarra, mert új otthonuknak olyanja is volt. Egy idő után mégis követte. Később már naponta kint töltött negyedórát, néha húsz percet is, főként amikor az igazi madarak leszálltak a kertben álló fákra. S bár Tódi folyton azt csaholta körülötte, mondtam, hogy léteznek, mondtam, nem? Vénusz csak elfordította a fejét. Végére is az egyik legfőbb szabály, hogy Tódi szavára nem adunk.

BENE ZOLTÁN

>> NÉZZÜK
EGYÜTT ...

Paul Cézanne képeit!

Felfedezted már, hogy geometriai formák a természetben – hegyek vagy falevelek rajzolatában – is megjelennek? Észrevetted, hogy a fagylalttölcser kúpra hasonlít? Vagy hogy a legtöbb gyümölcs gömbölyded? Paul Cézanne (ejtsd: pól szezán) művészetében a körülöttünk lévő világot jól ismert formákra vezette vissza. Ezzel új szemléletmódot alakított ki és hagyományozott az őt követő művésznemzedékekre.

Paul Cézanne 1839-ben gazdag bankár családba született egy francia vidéki városban. Két lánytestvérével a helyi iskolába járt, hamar kitűnt rajztehetségével, de szigorú apja nem támogatta művészi pályáját. Iskolás

korában kötött barátságot Zolával, a későbbi jelentős, ugyancsak stílusirányt teremtő íróval. Zola ösztökelte, hogy fessen, és az iskola befejezése után együtt költöztek Párizsba, a kor művész-fővárosába. Cézanne nagyrészt egyedül (autodidakta módon) tanult festeni, többször felvételizett a művészeti akadémiára, de elutasították. Az ifjú Paul, bár édesapjával nem ápolt felhőtlen viszonyt, egész életében támaszkodhatott a családjától örökölt vagyponra.

Korai festményeivel részt vett az első „Elutasítottak Szalonja” című kiállításon, ahol olyan újító művek szerepeltek, amelyek a hivatalos Párizsi Szalon hagyományos művészetet kedvelő zsűrijének nem feleltek

meg. Párizsban találkozott és barátkozott össze Pissarróval (ejtsd: piszaró), az ő impresszionista képei nagy hatást gyakoroltak Cézanne-ra. Később évről évre együtt utaztak vidéki tájképfestő kirándulásokra, és kölcsönösen tanultak egymástól. Miután Cézanne vidékre, Dél-Franciaországba költözött, több impresszionista festő követte művészi kivonulását.

A korai festményeken a táj és az ember viszonyának megörökítésével kísérletezett, rendszerint sok képet készített ugyanarról a témáról. A környezetében fellelhető modellek – felesége, fia és a falubeliek – mellett leginkább csendéleteket és tájképeket festett. Impresszionista korszakában a pillanatnyi látvány festői megörökítésére törekedett – finom ecsetvonásokkal vitte fel a vászonra a különböző színárnyalatokat. Az egymás mellé kerülő színfoltokból harmonikus látvány lett, amelyeken azért felismerhetők a valóságelemek: a fa, az alma, az asztallap.

Élete vége felé visszatért szülővárosába, megbűvölten figyelte, újra és újra megfestette az ottani hegyvonulatot, a Mont Sainte-Victoire-t (ejtsd: mon szen viktoár). Egy nap éppen kint festett, amikor vihar támadt, az idősödő festő megfázott, és tüdőgyulladásban meghalt.

A poszteren látható gyümölcsös csendéleten jól érzékelhető Cézanne művészi kifejezőmódja. Híres mondása – „Egy almával fogom lenyűgözni Párizst” – arra is

utal, hogy egyszerű témával, akár gyümölcsös csendélettel is lehet jelentőset alkotni. A képen több nézőpontot egyesít: mintha a cseresznyés tányérra kicsit felülről néznénk, míg a barackos tányér inkább szemből, rövidülésben látható.

A tájkép az előbb említett hegyvonulat egyik ábrázolása: az előtérben álló magas, karcsú fák mögött kecses viadukt tűnik fel. Természet és teremtett környezet összhangban van. A színek és a formák itt is egyenlő hangsúlyt kapnak. Nem emelhető ki egyetlen központi motívum, pusztán az elemek térbeli elhelyezkedése vezeti a néző tekintetét.

A harmadik kép társasági eseményt örökít meg. Elegáns szobában üldögél és kötöget az idősebb asszony, a fiatal lány pedig ragyogó fehér ruhában zongorázik. Az idilli jelenetet ellenpontozza a kontrasztos színárnyalatok használata. A lendületes ecsetvonásokkal megfestett háttér ellenére összhatásában a kép mégis nyugodt hangulatot áraszt. Szívesen leülnénk az üres fotelba zenét hallgatni.

A növények ne változnának?

Láttál már forró afrikai tájakról készült természetfilmeket? A nap perzseli a szavannát, minden kiég, a folyók kiszáradnak, a növények, állatok szenvednek, pusztulnak a hőségtől. De aztán felhők jelennek meg az égen, elered az eső, akár villámlik is, és a szavannán szinte egy csapásra megélnék az élet. Új leveleket hajtanak a lombtalan fák, cserjék, friss fű sarjad, s a talajban megbújó magvakból szárba szökkennek a légyszárú növények. Gyorsan kifejlődnek leveleik, akár két-három hét alatt ki is virágzanak, majd villámgyorsan magot hoznak. Mire mindez lezajlik, ismét beköszönt a szárazság, de addigra már a magvaik szétszóródtak. A magok aztán az ismét bekövetkező, hónapokon át tartó aszályban türelemmel várják az újabb esőt, hogy minden kezdődhessen előlről.

A növények azonban nemcsak ilyen drámai helyzetekben képesek változni. A fák évről évre magasodnak, terebélyesednek, vastagodnak. A természetükön kívül a lombjuk színe, a leveleik mérete és vastagsága is megváltozhat, attól függően, hogy az adott évben környezetük milyen feltételeket biztosít számukra.

Az árnyékban élők levelei nagyobb felületűek és vékonyabbak. Ha erős napfénynek kitett helyen fejlődnek a levelek, azok kisebb méretűek, de vastagabbak lesznek, mert így biztosítható mindkét esetben a **fotoszintézis** folyamatában a szén-dioxid megkötéséhez szükséges energia.

A méhészek hosszú időn át figyelték és pontosan feljegyezték, mikor virágzik az akác, hiszen a begyűjtött méz mennyisége attól függ, hogy a méhkaptárak kihelyezésével sikerül-e eltalálni az akácvirágzás idejét. Ezek a megfigyelések azt mutatják, hogy az akác virágzása Magyarországon az elmúlt 150 év alatt két héttel korábbra tolódott. Ez nem lenne baj, ha a **beporzó rovarok** is követnék a változást. Mivel a virágzás eltolódását és a beporzó rovarok életciklusát nem ugyanazok a környezeti feltételek befolyásolják, így nem biztos, hogy a rovarok akkor kerekednek fel beporozni az akácot, amikor az már virágzik, s bizony lekéshetnek róla, ami egyik félnek sem jó.

és legértékesebb
növényfajait választotta
ki, és szaporította,
nemesítette tovább. A mai
napig az egyik legfontosabb
élelmiszernövényünk a búza,
amit már mintegy tízezer éve
termesztünk. Ez idő alatt fokozatosan
átalakulva nyerte el mai formáját, értékes
tartalmát. A szőlő is több ezer éves termesztés
során, tudatos kiválogatás által nemesedett
és érte el mai íz- és aromavilágát. Vadon növő
ősének valószínűleg kemény, zöld, kesernyés,
savanyú levű bogyói lehettek. Nagyon fancsali
arcot vágnál, ha azt az egykor vadon nőtt
szőlőszemet megkóstolnád. De a finom,
édes szőlőt szemezgetve ma már ez eszünkbe
sem jut.

Az ember közvetlen környezetében előforduló növényeken is érdekes változásokat lehet megfigyelni. Ha ismered a **hortenziát**, ezt a régebben nagyon divatos kerti növényt, biztosan láttál már rózsaszínű vagy kék virágú egyedeket. Ha a cserépben kapott rózsaszínű hortenziát kiültetjük a kertbe, a következő évben előfordulhat, hogy ugyanaz a növény kék virágokat hoz. Ennek az érdekes jelenségnek az az oka, hogy a növény virágszirmai úgy viselkednek, mint egy **indikátorpapír**, színük a talaj kémhatásától függően változik, és ha a kertben a talaj savanyúbb, azt jelzi a virág színe.

Nemcsak a természetes körülmények, hanem az ember maga is jelentősen hozzájárult, hogy egyes növények megváltozzanak. Az ember a természetes flórának a táplálkozásra legalkalmasabb

SZIGETI ZOLTÁN

Az állandóság káprázata

Hallottál már változatlan zenét?
Próbáljuk ki!
Énekelj egy hangot! De vigyázz, nehogy hangosítsd, vagy halkítsd, mert az már változás! Hát igen, ez nem fog menni, elfogy a lélegzeted. Sebaj, keress valamilyen hangszert!

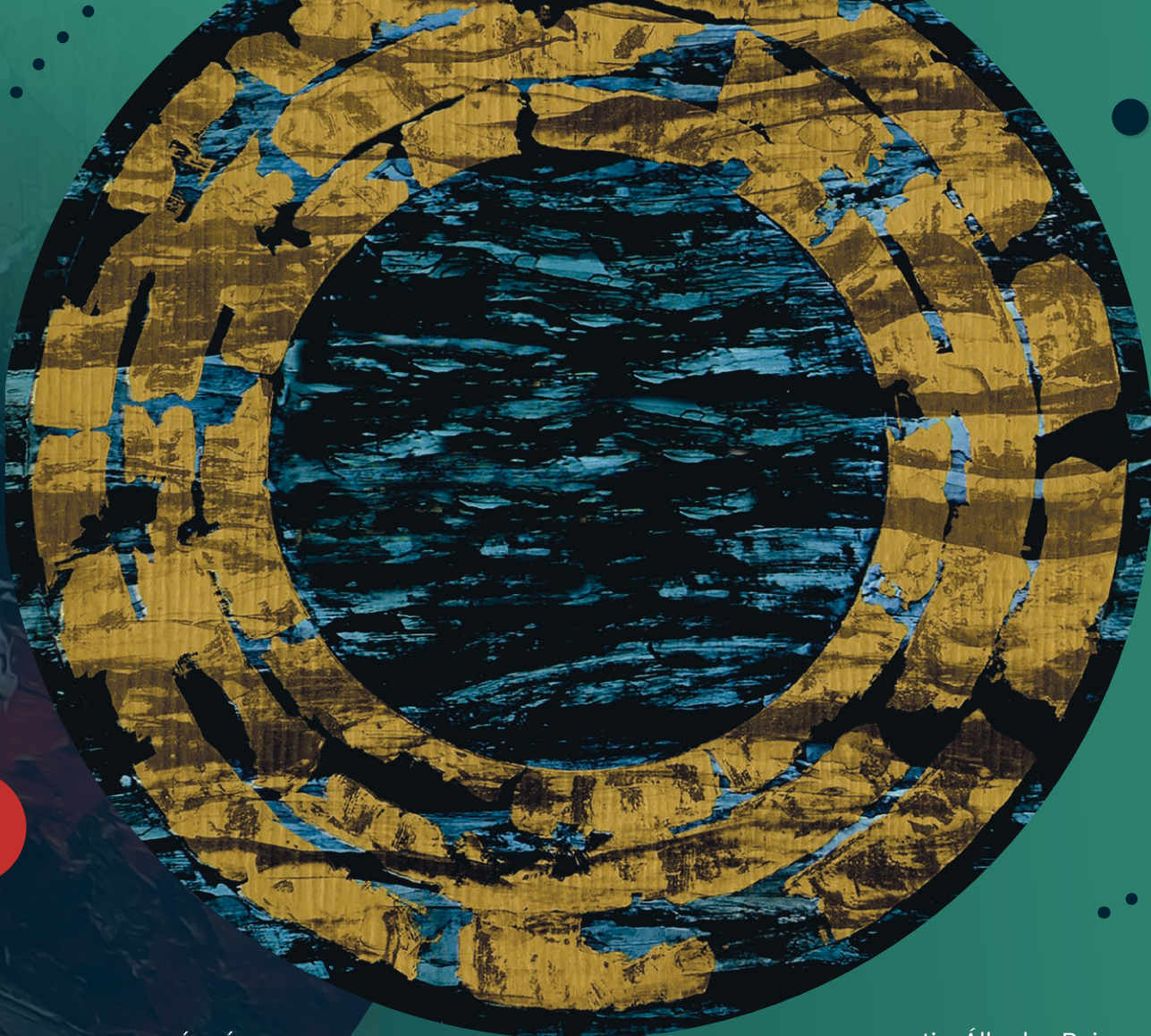
Ha furulyát vagy más fúvós hangszert fújsz meg, szintén addig tudod csak tartani a hangot, amíg bírod levegővel. Ha hegedűn, gordonkán próbálkozol, előbb-utóbb a vonó végére érsz, és óhatatlanul újra kezded a hangot, tehát máris változott valami. Ha leütsz egy billentyűt a zongorán, megpengeted a gitárt, az magától elhalkul. Mégis kifoghatsz rajtam: nyomj le egy billentyűt az orgonán. Amíg tartod, az elektromosságna köszönhetően szól. De mond valamit? Szép? Érdekes? Nem, gépies.

Valaminek történnie kell a hanggal, hogy zenének nevezhessük. Például ritmizálhatjuk. Megszakítjuk, újra indítjuk. Izgalmat fejezhetünk ki, feszültséget, feszességet, lassulást, elernyedést. De ez már változás! És ez még mindig nem elég. Vágyunk más hangmagasságokra, különböző lépésekből, ugrásokból születő dallamokra, színező, értelmező hangzatokra, harmóniakra. A harmóniák változása már mélyebb történéseket rajzol ki. Erőt, vidámságot, gondterheltséget, bánatot, szívet melengető vagy facsaró hangulatokat.

Ha ugyanaz a dallam egy oktávval följebb kerül, látszólag azonos marad, ugyanúgy szolmizálhatjuk, mégis mást jelent, mert más színe lesz, és már ahhoz viszonyítva érzékeljük, ahogyan korábban hallottuk. Mintha előbb az erdőben sétálnánk, azután egy magasabb pontról látnánk az erdő fáit.

Találj ki egy kis történetet. Próbáld meg egyetlen hanggal eldúdolni. Persze, vehetsz levegőt, ha tartod a hangot, erősítheted, halkíthatod, kis szünetet iktathatsz be, s utána újra indíthatod a semmiből, vagy éppen durván megnyomhatod az elejét.

A fontos, hogy valahogyan illusztráld a történeted. Biztosra veszem, hogy hamarosan nem ugyanazt a hangzót énekeled már. Mondjuk, ha *u* magánhangzóval kezded, hogy sejtelmesen sötét legyen, ki fogod fényesíteni á-ra, esetleg kicsit visítasz í-n. Ez is változás, a hang színe más kifejezésre tér át. Mintha valakire némán ránéznél, egyszerűen, ahogy mindig nézel, majd egyszerre kerekrebbre nyitnád a szemedet, szúrósabbra, szigorúbbra váltanád a nézésed, aztán meg elmosolyodnál.

Ugyanaz a szempár néz,
de sokfélét fejez ki anélkül, hogy
egyetlen szót is mondanál.

Ha a zene szüntelen változások sorozata,
talán nem is lehet változatlanságot
érezeltetni benne? Dehogynem! Csak meg
kell komponálni a „változatlanságot”. Richard
Wagner [rihárd wágner] *A Rajna kincse* című
operájának kezdetén percekig (az hosszú idő
egy zenedarabban!) egyetlen Esz-dúr akkordot
játszat a zenekarral. Az állandóságot azzal
érezelteti, hogy az akkordot belülről finoman

mozgatja. Állunk a Rajna
partján, látjuk a nagy, hömpölygő
folyót, de csillámló hullámtaréjait szinte
állóvízként érzékeljük. Noha közben jól tudjuk,
hogy mozgás van benne, hullámok sodornak
mindenfélét, halak úszkálnak a mélyben.
De hiszen, ha mozdulatlanul állunk, akkor is
működik a szervezetünk, dobog a szívünk,
keringeti a vért, nyelünk, lélegzünk.

Az állandóság káprázat. A változás az élet –
így a zene is.

HOLLÓS MÁTÉ

A kalapos lány divatbabái

Ízlésesen öltöztetett babák keltek útra a francia királyi udvarból, hogy népszerűsítsék az állandóan változó divat legfrissebb ruhakölteményeit.

XVI. Lajos felesége, Marie Antoinette (ejtsd: mári ántoánet) bízta meg varrónőjét, hogy a divatbabákat öltöztesse a legújabb viseletbe, és küldje el ajándékba nővéreinek és édesanyjának, Mária Terézia osztrák császárnőnek.

A kisebbek akkorák voltak, mint egy játékba, de akadtak köztük embernagyságúak.

A divat 18. századi futárjai hamar közkedveltek lettek az európai uralkodók körében, és megerősítették Párizs divatformáló szerepét. A divatmagazinok megjelenéséig ezeknek a babáknak köszönhetően követték Londontól Szentpétervárig a rokokó stílus

tobzódóan változó öltözködését és hajviseletét. Azokban az évtizedekben a divat fogalma újjászületett, egyet jelentett az állandó változással, az évszakhoz, napszakhoz igazított szokatlan megoldások keresésével. A szabómestereket ruhaművészként dicsérték. Közülük emelkedett ki és vált ismertté Rose Bertin (ejtsd: róz bertan), a francia királyné varrónője.

A később divatminiszterként emlegetett lány kispénzű családból származott, és már tizenhat évesen dolgozni kényszerült. Párizsba költözött, és az arisztokraták körében népszerű kalapszalokban tanult mesterséget. Gyorsan kitűnt kez ügyességével, a kalapoknak tetszetős formát, szemet gyönyörködtető díszítést álmódó, élénk fantáziájával. 1774-ben találkozott a divatkedvelő királynéval, attól kezdve Rose Bertin hetente mutathatta be Marie Antoinette-nek legújabb ruhakölteményeit. A királyné varrónője a ruhák egyedi és szokatlan díszítésével ért el lélegzetelállító hatást. Ismét felfedezték az öltözékek és hajak kiegészítőjeként az élő- és művirágot.

A selyemből, bársonyból szabott szoknyák felületét gazdagon borították szalagokkal, csipkével, olykor színes tollakkal.

A divatot a királyné formálta, az udvarhölgyek, arisztokrata dámák pedig kritikátlanul utánozták. Marie Antoinette sosem jelent meg kétszer ugyanabban az öltözékben. Rose Bertin egy alkalommal megjegyezte: „A királyné nem követi a divatot. A divat követi őt.” A francia király felesége elvárta környezetétől, hogy az általa diktált változásokat elfogadják. Amikor egyik udvarhölgye kétszer ugyanabban a ruhában mutatkozott, három hónapra kitiltotta a palotából.

A túlzásba vitt drága öltözködés visszatetszést keltett a szegények körében, akiket felhaborított a királyi udvar pazarlása. A felhalmozódott társadalmi feszültség 1789-ben forradalomba torkollott, és Marie Antoinette sorsa tragikusra fordult. Rose Bertin elvesztette előkelő megrendelőit, divatos kalapok és ruhák helyett a forradalom háromszínű kokárdáinak árusítására kényszerült. A divat változásait mesterien uraló üzletasszony a forradalom bukása után sem szerezte vissza ízlésformáló szerepét. A divatbabák más tervezőkre vártak.

RESZLER GÁBOR

Egyszer minden új régi lesz

A boszorkány épp a Boszorkánykonyha magazin legújabb számát lapozgatta, amikor az alábbi szalagcímre bukkant:

ELSŐFOKÚ FIGYELMEZTETÉS! PÉNTEKEN DÉLKELET FELŐL ÉRKEZIK A VÁLTOZÁS SZELE!

– Változás?! Na, még csak az kéne! – morgolódott a boszorkány, majd félredobta kedvenc újságját, és lapozgatni kezdett az öröknaptárjában. – Pénteken lesz éppen száz éve, hogy utoljára erre járt! – dűnnyögte, és gyorsan felvette a félelemálló mellényét. Bezárta házának minden ajtaját, ablakát, sőt még egy védőpajzs varázslatot is vont a háza köré, hogy a változás szele biztosan ne jöhessen be. Aztán leszaladt a pincéjébe, ahol már évszázadok óta nem rakott rendet, és a sok kacat közül mágikus széltérképet kotort elő. Végül még egy nyúllábat is a nyakába vett.

A boszorkány szomszédja, a varázsló azonban szélesre tárta házának minden ajtaját, ablakát, és már alig várta, hogy a változás szele végre megérkezzen.

Elérkezett a péntek. A boszorkány és fekete macskája a pincéből folyamatosan követte a változás szelének útját a Széle-hossza-nincs erdőben. Először a Neve-nincs-tóhoz érkezett meg, ahová nemrégiben kétfejű sárkányok költöztek. Innen folytatta az útját a Szürkület-szurdokához és a Megújulás fájához, majd az Árnyék-szoroson keresztül eljutott egyenesen

a Nagy ködök-völgyébe. Végül elérte a boszorkány házának ajtaját és ablakát, melyet többször is megzörgetett, de sehogyan sem tudott bejutni rajta.

Odakint, a nyári erdőben a hét törpe és a varázsló hangosan kacagva papírsárkányokat eregetett, az egy-, két-, három-, hét- és tizenkét fejű sárkányok pedig az égen vitorláztak, ügyesen kihasználva a változás szelének erejét.

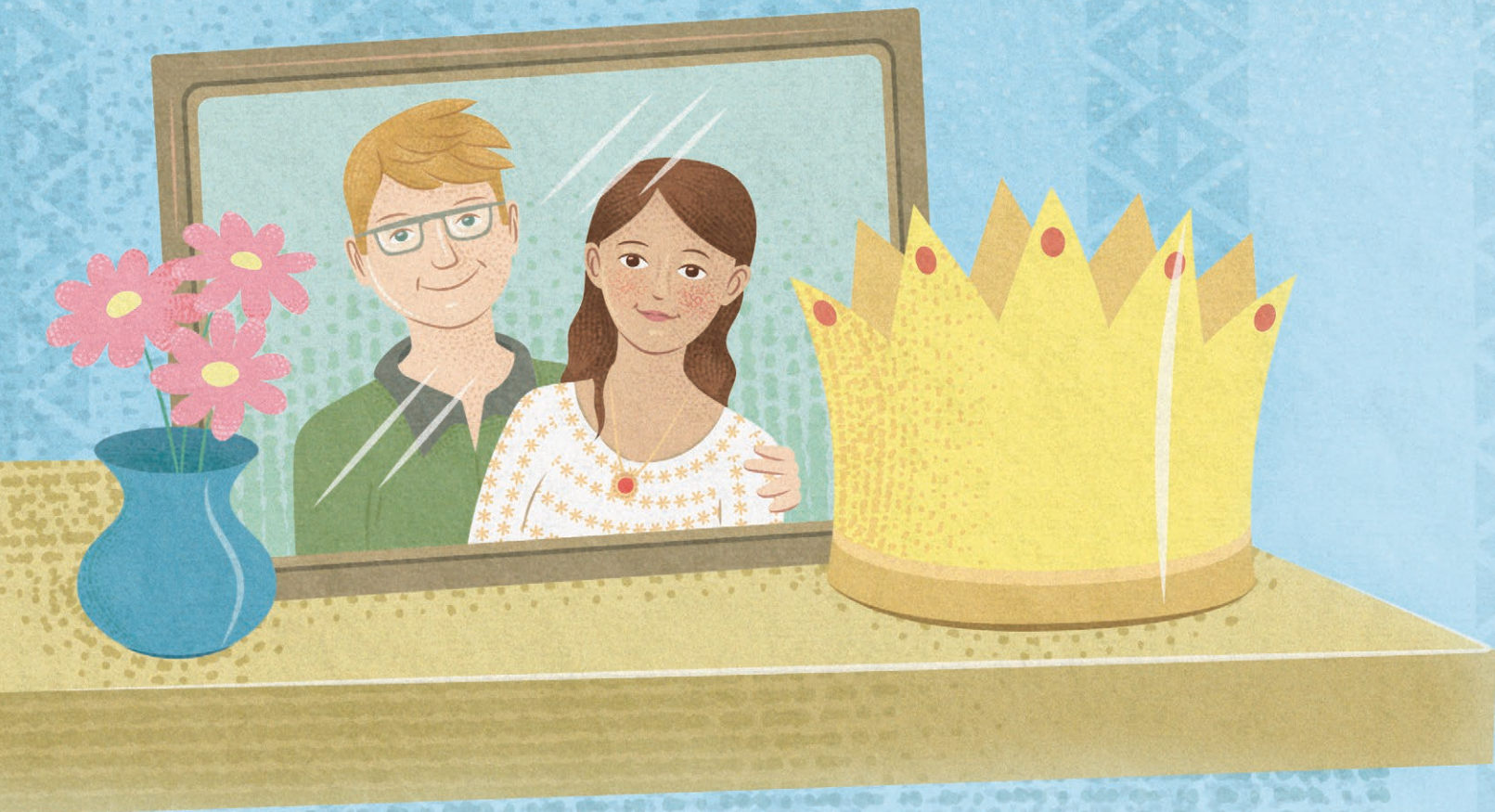
A változás szele végül feladta, hogy bejusson a boszorkány házába, és tovább állt. Néhány óra múlva a boszorkány feloldotta a védőpajzs varázslatot, és a cirokseprűjén körbepülte az őszi színekbe öltözött erdőt. Amikor visszaért, azt látta, hogy a varázsló a háza elé hordott mindenféle ósdi réz- és ónüstöt, különféle régóta nem használt varázsholmit. A hét törpe ujjongva válogatott a sok limlom között. A boszorkány a levegőből nézte, hogy szorgoskodnak.

– Egyszer minden új régi lesz – mondta a varázsló, és a boszorkánynak remek ötlete támadt.

Felültette a hét törpét a cirokseprűjére, és a lomos pincéjéből elhordatott velük minden kacatot. Így végül a varázslón és a hét törpén keresztül a boszorkányhoz is eljutott a változás szele. A kiürült pince sarkában ráadásul talált néhány több évszázados varangybefőttest is.

KOVÁCS ZOLTÁN TIBOR

A szendvicsherceg

A szendvicsherceg nem sokra vitte. Bátyja legidősebbként öröklő apjuk királyságát, kisöccse kiszabadította a hétfejű sárkány karmai közül a szomszéd ország hercegnőjét, fele királyságot kapott és hetedhét országra szóló lakodalmat csapott. A szendvicsherceg unta, hogy nincs változás az életében.

Fogta pej lovát, nem szólt senkinek az udvarban, útnak eredt. Miért is szólt volna?

A középső herceget nem említik a mesék.

Vágtatott, míg egy hatalmas kunyhóhoz nem ért. Olyan hatalmas volt ez a kunyhó, hogy nem érte fel az ajtó kilincset, ezért a kulcslyukon keresztül mászott be. Nagyon elfáradt, de elállt a lélegzete, amikor megpillantott egy óriást ebédelni az asztalnál.

– Küklopsz! Állj ki ellenem, hadd menjen híre a hősiességemnek!

A kivénhedt óriás mérgesen nézett a középső hercegre.

– Nincs nekem erre időm! Két hete járt itt az öcséd, mielőtt vele találkoztam, kétszemű óriás voltam. A küklopszoknak egyébként is a homlokuk közepén van a szemük, meg ne halljam még egyszer, hogy így nevezel!

A szendvicsherceg csalódottan lovagolt tovább a kerekdő közepéig. Ott élt a nyugati boszorkány, éppen söprögetett.

– Banya! Varácsolj békává, hadd csókoljon meg egy királylány, hogy életünk végéig boldogok lehessünk!

A boszorkány sértődötten fordult a herceghez.

– Ha el is tekintek attól, hogy banyának szólítottál... Békát csókolgatni? Kinek jó az? Amúgy sem varácsolok már, mióta az öcséd felzabálta a mézeskalács kunyhómat! Nincs tető a fejem fölött, és még a romokat takarítom.

A herceg elkeseredetten folytatta útját a hétfejű sárkány barlangjához. A sárkány az íróasztalánál ült.

– Sárkány! Tudom, az öcsém kiszabadította a hercegnőt és feleségül vette. Nem tartasz fogva véletlenül egy másik lányt, akit kiszabadíthatnék? Nem kell királylánynak lennie...

A sárkány orraira tolta szemüvegjeit, és gondterhelten a hercegre nézett.

– Nem érek rá, meg kell csinálnom az adóbevallásaimat. Hetet, érted? Hetet!

– Segítek!

– No, azt megnézem!

A herceg segített a sárkánynak, aki hálából ellátta temérdek gyémánttal, amit legyőzött lovagoktól gyűjtött be.

– Herceg létedre hogyhogy értesz az adóügyekhez?

– Se királylány, se öröklés, így aztán tanultam.

Hazafelé megállt a boszorkánynál, és segített új mézeskalácsot sütni a kunyhójához. Mint kiderült, a herceg sütni is jól tudott. A boszorkány békacsókolgatás helyett udvarlási tanácsokkal látta el.

Végül visszatért az óriáshoz, és megpillantotta szépséges unokáját, aki szerencsére nem nőtt hatalmasra. A lánynak is megtetszett a daliás herceg.

– Inkább az unokámat vidd, mint a másik szememet! – dünnyögte az óriás.

Visszatérve a palotába egyheted országgra szóló lakodalmat csaptak. Nem volt nagy kaland, de mégiscsak változott a szendvicsherceg élete.

SZABÓ CSABA

Kilép a sorból

PAP KATA rajzai

Szótlanul sorakoztak az egymásba tolt bevásárlókocsik a Spar előtt. Mire a biztonsági őr az utolsó lámpasort is lekapcsolta a plázában, a többségük már bóbiskolt.

A szélső sor végén álló kocsi azonban szinte remegett, zörgött izgalmában. Most jött el élete pillanata! Megvárta, míg teljes csend borul az épületre, majd gyári hibás, a szokásosnál hosszabb láncával kipattintotta zárját az előtte álló kocsi szorításából, és finoman hátrasiklott, otthagya a sort. Társai közül néhányan felriadtak, de nem tudták mire vélni a történeteket. Az utolsó kocsi nem várta meg, míg magukhoz térnek meglepetésükből: irányba állt, és tovasuhant a pláza folyosóján.

Tudta, hogy a lustább biztonsági őr van szolgálatban, aki nem szokta figyelni a kamerák felvételeit, de azért igyekezett minél gyorsabban elérni a liftet. Útközben vetett magára egy pillantást az ékszerüzlet kirakatában. A sietségtől csak úgy lobogott utána a lánc, amelyet a lifthez érve karként nyújtott fel, hogy megnyomja a gombot.

Pillanatokon belül a -2. szinten, a majdnem teljesen üres parkolóban állt. Végre ő is valódi

autónak érezhette magát! Elképzelte, milyen álmélkodó pillantásokkal kísérné a többi kocsi, ha nem tulajdonosaik garázsában töltenék az éjszakát. Ment néhány kört a parkolóban; egy ideig ügyelt rá, hogy tartsa magát az aszfaltra felfestett sávokhoz és kikerülje a parkolóhelyeket, aztán már csak gurult, amerre éppen kedve tartotta.

Mikor ezt elunta, beparkolt a biztonsági őr Fordja mellé. A Ford rákacsintott az indexlámpájával, és megjegyezte, milyen rég nem akadt társasága az éjszakánként rendre elhagyatott parkolóházban. Váltottak néhány szót, majd a bevásárlókocsi kiállt a parkolóhelyről, láncával kedvesen búcsút intett, és a kijárat felé vette az irányt.

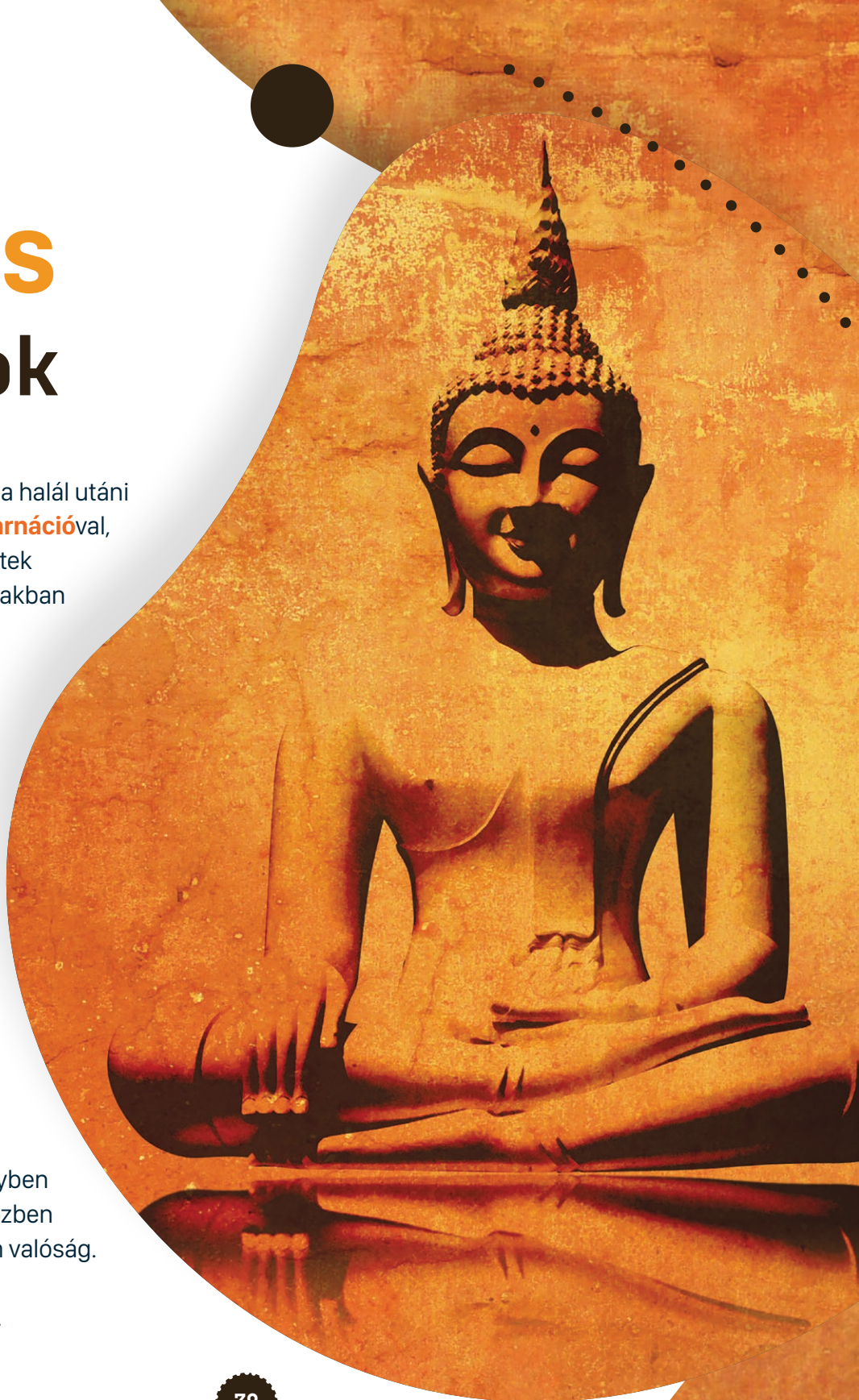
A sorompó elzárta az autók előtt az utat, de ő gond nélkül kifért mellette. Megvárta, míg zöldre vált a lámpa a kereszteződésben, majd kihajtott a főútra. A forgalomhoz kevés lett volna a sebessége, így a biciklisávot választotta, és elindult északnak, a Szabad Bevásárlókocsik Földje felé.

SZÖNYEI ANDRÁS

Viharos változások

Az indiai hitvilág sokat foglalkozik a halál utáni újjászületéssel, latin szóval **reinkarnáció**val, amely szerint a korábbi cselekedetek határozzák meg, hogy ki milyen alakban születik újra. Ha az életeink során fejlődünk, egyre magasabb rendű élőlényekké válhatunk, míg a hitvány tettek, a kicsinyesség, a rosszindulat lefelé húznak. Ha méltatlan dolgokat részesítünk előnyben, ezekhez illő új alakot kapunk.

Az indiai, hindu gondolkodás kulcsa az állandó és a múlandó dolgok megkülönböztetése. Minden, ami múlandó, egyúttal változó is. Sok hindu gondolkodó szerint a földi lét játszótér, ahová az örökkévaló lelkek ideiglenesen szállnak le. Az élet színjáték, amelyben a lelkek szerepeket vesznek föl, közben viszont elfelejtik, hogy a játék nem valóság. Elhiszik magukról, hogy azonosak a pillanatnyilag birtokolt testükkel.

Holott a testeket a lelkek váltogatják, mint az elrongyolt ruhát.

Számos gondolkodó úgy tartja, hogy csak az állandó dolgok valóságosak, minden más látszat, más szóval *illúzió*. A testbe bújó lelkek megfélemlenek a saját örökkévaló lényegükről, ezért csapdába esnek a földi síkon. Képtelenek elhagyni, egyik testből a másikba vándorolnak ahelyett, hogy végül „levonulnának a színpadról”.

Megvilágosodásnak hívják, amikor a lélek felismeri, hogy mi a különbség valóság és illúzió közt, majd megtanul kilépni a látszatvilágból. Akik a megvilágosodást keresik, szeretnék kiszabadulni a születések körforgásából.

Miért akarnak kiszabadulni? Mert a múlandóság veszteséggel jár. A veszteség szenvedés. A szenvedéstől akarnak megszabadulni úgy, hogy a múlandó dolgok helyett az örökérvényűekre figyelnek. Aki addig csak sodródott, irányítani kezdi saját fejlődését.

A legenda szerint miután az indiaiak teremtő istene, Brahma megalkotta a világot, négy fejével körülnézett, és úgy találta, valami még hiányzik. Ekkor tűzlabda pattant ki elméjéből, amelyből a dühöngő, őrzöngő viharisten, Rudra született.

Rudrához leginkább csak azért könyörögtek a népek, hogy ne ölje meg őket. Brahmának nem tetszett sem ő, sem a randalírozása, ezért rávette, hogy szálljon magába. Rudra felment a hegyekbe, és sok összpontosítással, lemondással, gyakorlással átalakította saját magát. Így lett belőle Siva, és így találta fel a **jógát**.

A jógát sokan egyfajta tornának tartják. Tévesen, hiszen jóval több annál. Testi, szellemi és lelki gyakorlatok rendszere, amelyek célja, hogy elvezessenek a megvilágosodáshoz. Arra szolgálnak, hogy Rudrához hasonlóan az emberek is átalakíthassák magukat. Új neve, Siva, azt jelenti, Kegyes. Már ez is mutatja, mekkora változáson esett át a hajdani viharisten.

Az embernek nem kell feltétlenül megvilágosodnia vagy jógáznia, hogy jó irányban változhasson. De mindenképpen alakítania kell a gondolkodásmódját.

A gondolataink meghatározzák a cselekedeteinket, a cselekedeteink következményei pedig a helyzetünket. Minden, ami történik velünk, egyben formál is. Tehát sok múlik azon, hogyan viszonyulunk a dolgokhoz. A változás állandó és elkerülhetetlen, ám a hozzáállásunk határozza meg, milyen irányban változunk.

HÖNYI E. KATALIN

Stupor! – avagy miért jó, ha a szavak jelentése változik?

Hülyülni remek időtöltés.

Hülyülés közben sokat nevetünk.

Olyasmit is megengedünk magunknak, amit máskor nem, de csak mert mindenki benne van. Nem kell állandóan komolynak meg fegyelmeztettnak lenni!

A hülyülés tehát azt jelenti, hogy *vicceseket mondunk vagy csinálunk, és közben pazarul érezzük magunkat*. Ha vannak gondjaink, bajaink, azokat erre az időre elfelejtjük.

Hopp, várjunk csak! Néhányan mást gondolnak a hülyülésről. Akkor mondják valakire, hogy hülyül, ha szerintük *egyre butább*. És van, hogy mindenkire, az összes emberre igaznak gondolják: korábban például még képesek voltunk rá, hogy fejben megjegyezzünk sok telefonszámot, most már nem. Korábban nem találoztunk annyi ostobasággal, mint most az Interneten. Hiába mondjuk ilyenkor, hogy elég az okos készülékbe egyszer beírni mindent, aztán csak kikeressük név alapján, hogy kit hívjunk, ugyan, miért is kéne akár sok száz számra emlékezni? És hogy az Interneten nemcsak ostobaság van, hanem fontos dolgok, végtelen mennyiségben. Szinte minden, amit valaha leírtak vagy digitalizáltak (kép, zene, film, könyv, újság). Nem ér semmit: megrázzák a fejüket, és meg vannak róla győződve, hogy végünk, innen már csak a sötétségbe vezet út.

De olyan is előfordul, hogy egy ismerősünk váratlan, érdekes dolgot mesél, ami egészen hihetetlenül hangzik. Olyankor azt mondjuk neki: *ne hülyülj! És ez valami olyasmit jelent, hogy tényleg? Nem túlzol? Ez valóban lehetséges? Nem lehet igaz!*

Ugyanaz a szó, három különböző jelentés. Honnan tudjuk, hogy éppen melyikre kell gondolni? Hát onnan, hogy mindig pontosan ismerjük, milyen helyzetben hangzanak el.

És van megoldás arra is, ha még a helyzet

sem egyértelmű: léteznek ugyanazt a jelentést kifejező, már nem összekeverhető szavak. Ezért sokszor hülyülés helyett *hülyéskedést* mondunk, a butulásról *elhülyülésként* beszélünk, aki meg furcsa dolgokat hall, az *hüledezik*.

Hüledezik? Felismerjük benne a 'hülye' szót? Azokon a vidékeken, ahol a hülyét hülének mondják, biztosan. De azt már kevesebben tudják, hogy ami ma 'hülye', az eredetileg tényleg úgy hangzott, hogy 'hüle', és mögötte a 'hűl' ígét kell keresni. A hidegben a dolgok lelassulnak, mint amikor valaki lassabban fog fel, ért meg valamit, vagy állandóan visszakérdez. Olyan bamba, butácska. Könnyen 'lefagy'.

Roppant izgalmas, hogy nagyon hasonló módon alakult ki a *hülye* szó egykori latin megfelelője, ami aztán nemzetközileg is elterjedt. Az ókori Rómában a zsidbadást, lelassulást, ámulást, elkábulást jelentő latin *stupere* szóból fejlődött ki a *stupidus*, majd a *stupid* (mai angol kiejtése szerint: sztyúpid) változat. Ostoba, csekély értelmű, buta emberekre használják a mai napig. És mit kiáltanak magyar fordításban a Harry Potter-könyvekben és -filmekben szereplők, amikor varázsigével fagyasztják meg, kábítják el az ellenfelüket? *Stupor!* Külön érdekesség, hogy nem véletlen ez a választás sem: az orvosi nyelvben a stupor súlyos lelki betegség, amikor valaki teljesen cselekvésképtelenné válik, nem mozdul, nem válaszol semmire.

Mit láttunk? Változik az, ahogyan egy szót kiejtünk. Átalakulnak maguk a szavak is,

különböző változatok jönnek létre.

S e közben cserélődnek, formálódnak, szűkülnek és bővülnek a jelentések is, szakadatlanul.

A nyelvnek ez a csodálatos sajátossága

azonban nem

átok, hanem a végtelen rugalmasság forrása.

Hiszen ennek köszönhetően egyre több mindent tudunk megnevezni, egyre finomabban tudunk egyre több kis különbséget kifejezni. És ahogy a világ változik, úgy tesszük magunkat képessé, hogy szavakkal és jelentésekkel kövessük mindezt. Használunk új jelenségre régi szavakat, immár más helyzetekben. Átveszünk más nyelvektől. Ha kell, teremtünk korábban nem létező kifejezést, amelynek a mélyén azonban mégis valami ismert dolog vagy jelentés lapul.

Te nevezted el már valamit, egy állatot, növényt vagy állatfigurát? Adtál becenevet barátnak? Találtál ki új szavakat? Kedvenc rajzfilmszereplőid nevében ráismertél olyan jelentésre, amit valahol máshol már hallottál? Voltál már szomorú, hogy valami kiváló ötletedre azt mondták, 'ez hülyeség'?

Mi változik a nyelvben?

Ha egy szóval szeretnénk válaszolni a kérdésre, ezt mondhatnánk: minden. Kicsit bővebben: bármilyen része és vonatkozása, így tehát szókinccse, az egyes szóelemek (szótövek és toldalékok) alakja, jelentése, szerepe és megítélése, de akár nyelvtani szabályok is, vagy olyan nyelvi illemszabályok, mint például a megszólítások vagy köszönési formák.

Kérdezd csak meg nagyszüleidet, dédszüleidet, ha tudod: az ő korosztályukból sokan még *csókolommal* köszöntek a saját szüleiknek is, és magázták őket, ami számodra biztosan elképzelhetetlen. Vagy idézz fel néhány szót, amit az osztálytársaiddal, barátaiddal naponta használtok, tanáraitok, születek viszont nem értik, vagy ami még viccesebb: ők is megpróbálják használni, miután eltanulták tőled, csak éppen rosszul. Gondolj bele, mennyi minden változhatott a magyar nyelv sok évszázados története alatt,

ha már a ti családokban is észre lehet venni ilyen apró különbségeket!

Van, hogy a nyelvben megjelenik valami, ami addig nem volt benne. Például egy új találmányra új szót kell alkotni. A nagyszüleid idejében még nem létezett az *okostelefon*, bár az *okos* és a *telefon* külön-külön már igen, és nem használtak még *táblagépet* sem (másmilyen táblát és gépet viszont igen).

Előfordul, hogy valami meglévő módosul a nyelvben. Régóta tudunk például a bizonytalan cselekvésről, történésről a *lehet* segítségével beszélni, de mostanában terjedt el, hogy két tagmondat helyett csak eggyel fejezzük ki magunkat: a *Lehet, hogy elmegyünk a moziba* helyett

sokszor már azt mondjuk:

Lehet elmegyünk a moziba. Vagyis a lehet elkezdett módosítószóként viselkedni, mint például a *talán*.

Olyan is van, hogy eltűnik a nyelvből, amire már nincsen szükség, mert egyetlen beszélő sem használja. Ilyenek például az igeidők, amelyekkel csak régi művekben találkozunk, például Kölcsey Ferenc versében: „Bús düledékeiden, Husztnak romvára *megállék*; / Csend *vala*, felleg alól szállt fel az éjjeli Hold”.

Akár megjelenik valami, akár csak módosul, akár eltűnik, egyik

sem tesz rosszat a nyelvnek – és jót sem. Ezért is használjuk mindegyik jelenségre a *változás* szót: nem fejlődésről és nem is romlásról van szó ilyenkor, még ha sokan így is érzik. Mindenkinek a saját döntése, hogy a változások mennyire tetszenek neki a nyelvben (vagy az élet más területén). Az viszont, hogy a nyelvnek árt-e vagy használ, már tudományos kérdés. A tudomány szerint egy nyelvnek sem előnyére, sem hátrányára nem válnak a fenti példák. Pusztán megtörténnek, ahogy a nyelvet használó emberek is változnak a folyamatosan változó világban.

A nyelv csupán alkalmazkodik ezekhez a történésekhez.

Úgy is fogalmazhatunk, hogy a nyelvekben, amelyeket használnak (tehát nem holt nyelvek, mint például a latin), csak egyetlen dolog állandó: hogy folyton változnak. Az éppen folyó változások aránya azonban szinte jelentéktelen a nyelv nem változó részeihez képest. Emellett a változások sohasem olyan ugrásszerűek, hogy az egyik generáció tagjai ne értenék meg az utána következő néhányat. Ha a saját ükszüleid ükszüleinek az ükszüleivel szeretnél beszélgetni, lehet, hogy nehezen értenétek meg egymást. Ezért, ha egyszer időutazásra indulnál a múltba, feltétlenül vigyél magaddal egy nyelvtörténeti kézikönyvet, amiből megtudhatod, hogyan használták a magyar nyelvet évszázadokkal ezelőtt.

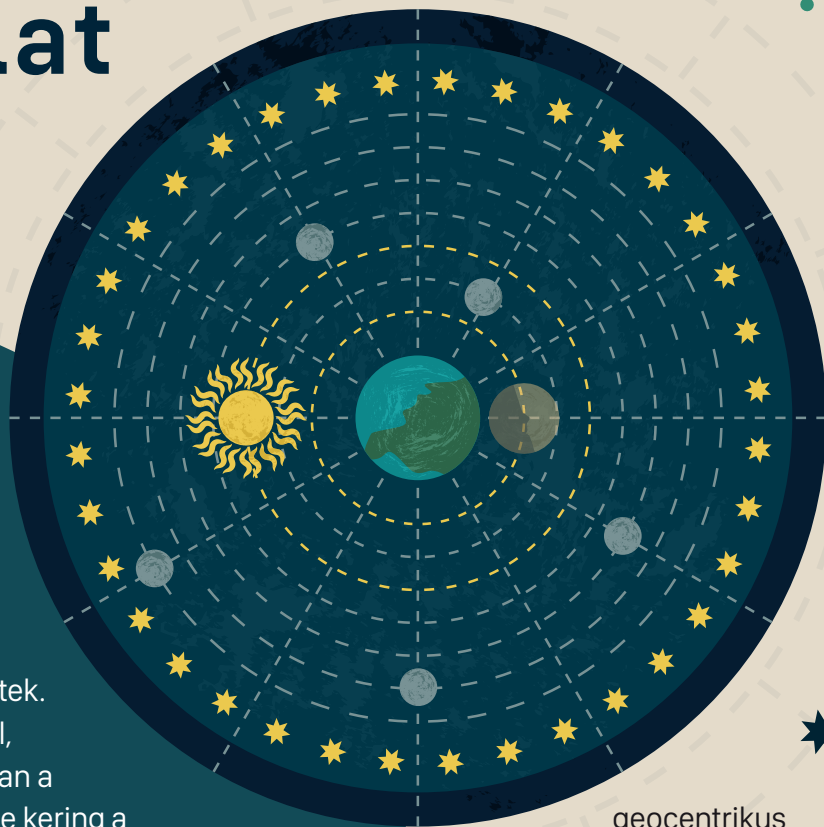
PARAPATICS ANDREA

A kopernikuszi fordulat

Az emberiség történetében számos felfedezés döntően befolyásolta a fejlődést: például a kerék feltalálása, az írás kialakulása vagy éppen a kopernikuszi fordulat. Ez utóbbi három tudós nevéhez kötődik: Kopernikuszhoz, Keplerhez és Galileihez.

Az ókori Görögország gondolkodói közül **Arisztotelész** elképzelései ismertek. Ő úgy vélte, a világ négy elemből: vízből, levegőből, földből és tűzből áll. A Föld van a világegyetem középpontjában, körülötte kering a Hold, a Nap és az öt bolygó, amelyeket már akkor ismertek. Sokáig ez maradt az uralkodó nézet, amit később a keresztény egyház is átvett. Ezt nevezzük **geocentrikus világnézethez** a görög geo (föld) és a latin centrum (középpont) szavak összetételeként.

A 16. században Nikolausz **Kopernikusz** lengyel csillagász azonban új elmélettel állt elő. Amikor a bolygókat figyelte, arra a következtetésre jutott, hogy a Föld a saját tengelye körül forog. Legnagyobb felfedezése azonban az volt, hogy a Föld és a bolygók körkörös keringési pályán a Nap körül forognak, tehát a Nap áll a középpontban. Ezt nevezzük **heliocentrikus világnézethez** (görögül a Nap *Heliosz*). A keresztény egyház azonban ragaszkodott a

geocentrikus világnézethez, ezért Kopernikusznak titokban kellett tartania felfedezését. Alig ötven évvel később Johannes **Kepler** német matematikus és csillagász bebizonyította, hogy a bolygók keringési pályája nem kör, ahogyan Kopernikusz állította, hanem ellipszis, és a bolygók sebessége felgyorsul, amikor a Nap felé közelednek.

Galileo **Galilei** olasz matematikus, csillagász és fizikus a 17. században megfigyelte, hogy a Kígyó csillagképben megjelent egy új csillag, ami egy év múlva el is tűnt. Kétkedni kezdett Arisztotelész tanaiban, aki azt hirdette, hogy az égbolt a rajta lévő csillagokkal változatlan. A nagy fordulatot a távcső 1608-as feltalálása hozta el. Galilei is elkészített egy gyűjtő- és szórólencséből álló távcsövet, korának legjobb optikai lencséivel. A távcső segítségével elsőként pillanthatott meg olyan távoli égitesteket, amelyeket előtte még senki sem láthatott. Felfedezte a holdkrátereket, észrevette, hogy a Nap felületén a foltok elmozdulnak, és felfedezte a Jupiter négy holdját. Észrevette, hogy a holdak néha eltűnnek, és ebből arra következtetett, hogy keringenek a Jupiter körül. Galilei így be tudta bizonyítani Kopernikusz kijelentését, hogy nem a mindenség forog a Föld körül. Az új tan, ami szerint egy égitest körül több kisebb égitest kering, ellentétes volt a geocentrikus világgéppel. Az egyház eretneknek tekintette Galileit.

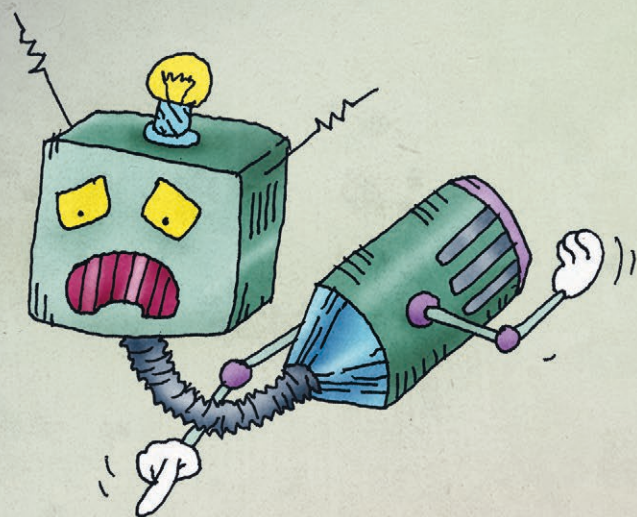
1633-ban pert indítottak ellene, és kényszerítették, hogy nézeteit eskü alatt megtagadja. Galileo Galilei félelmében nyilvánosan visszavonta tanait, de büntetése így is haláláig tartó háziőrizet volt.

Az egyik legenda szerint, amikor elhagyta a termet, ahol megtagadta saját tanait, ezt mormolta orra alatt: „*eppur si muove!*”, vagyis „és mégis mozog!” (a Föld).

BORSICZKY-FÉL JÚLIA

A Kukumbár bolygó legendája

Fényesen csillogó, hipermodern űrhajó száguldott az űrben, fedélzetén a híres Laura kapitánnyal. Sikeresen elstartolt a Földről, végigszáguldott a Tejúton, egyenesen az Oppardon galaxisig, melynek hetedik holdján kőzetmintát vett, aztán elindult hazafelé.

Ám olykor a legjobb terv is befuccsol. Ez történt most is.

– Laura kapitánynak jelentem, elfogyott a nátrium-klorid – recsegte az űrhajó központi számítógépe.

Laura kapitányt hideg zuhanyként érte a szörnyű hír. A nátrium-klorid ismertebb neve a konyhasó, ami minden családi asztalon megtalálható. Szóval elfogyott a só az űrhajóban. És akkor mi van?! – kérdezhetnénk teljes joggal.

Csak hogy Laura űrhajója nátrium-kloriddal működött. A kapitány jól tudta, hogy a hajtómű hamarosan leáll, és ő élete végéig az űrben reked. Kétségbeesésében egy zacskó ropit szórt az üzemanyagtartályba. Az űrhajó pöfögve kapott új erőre, és elindult a legközelebbi égitest, egy uborkára hasonlító zöld bolygó felé. Laura bízott benne, hogy sikerül kényszerleszállást végrehajtania, és sőt szereznie az idegen bolygón.

Amikor a hetedik, egyben utolsó zacskó ropit öntötte az üzemanyagtartályba, az űrhajó pöfögni kezdett, aztán átkapcsolt automata pilóta üzemmódba. Mintha megbolondult volna, összevissza cikázott, teljesen irányíthatatlanná vált. Laura egyik sarokból a másikba bukfencezett.

– Számítógép, be akarom programozni a landolás pontos helyét – kiabálta, amikor végre sikerült megkapaszkodnia egy rágógumiautomata lábában.

– Bipp-bipp-bopp – felelte a számítógép –, a landolás helyét az automata pilóta zárolta.

– És hol landolunk?

– Laura kapitánynak jelentem, a zöld bolygón landolunk, bipp egy bopp hegytetőn. Vagyis bupp egy háztetőn. Nem, bopp egy erdei tisztáson. Mégsem bukk! A tengerben! Bipip! Sivatagban. De az is lehet, hogy nem.

Laura érezte, hogy az űrhajó ereszkedik. Kinézett az egyik ablakon, és látta, hogy pontosan alatta két hatalmas hadsereg folytatódó küzdelmet: egy kék sereg harcol egy sárga sereg ellen, de nem ám hagyományos fegyverekkel! A katonák furcsábbnál furcsább

dolgokkal ütötték-vágták-püfölték és hajigálták egymást. Gyönyörű kerámiákkal dobálóztak, csak úgy röpködtek a vázák és teáskészletek, aztán mindenféle hangszerekkel csépeltek a másikat, óriási szalámirudakkal és sült halakkal pofozták ellenfeleiket.

A sárga és kék katonák észrevették az űrhajót, és mind leeresztették szokatlan fegyvereiket. Millió harcos egyszerre emelte kíváncsi tekintetét Laura felé, így az ablakban álló kapitány meg is szeppent. De amint az űrhajó földet ért, bátran kiszállt.

A sárga és a kék vezér összeakaszkodott, hogy melyikük szólhat elsőként a bolygóra érkező idegenhez. Laura azonban nem várta meg a vita végét.

– Sziasztok! Ne haragudjatok a zavarásért.

– Szia – felelte sietve a sárga vezér, de a kék vezér magához ragadta a szót.

– Részemről a megtiszteltetés, hogy a Kékek Népe nevében köszönhetlek, ó bölcs lény! Üdvözlégy a Kukumbár bolygón, ahol...

Nem folytathatta, mert a sárga vezér a szavába vágott.

– Ahol a Sárga Nép évezredek óta várja érkeztedet, mert miként a jövődölés állította, egy nap eljössz az égből és bölcs igazságot szolgáltatatsz...

A sárga vezér elakadt, a kékek vezetője ugyanis rátaposott a lábujjára.

– Mi, a Kékek Népe örök időkre tisztelünk majd, amiért sok ezer évnyi háborúskodás után végre elhozod a várva várt békét, hisz végtelen bölcsességednek hála ma elnyerjük méltó jutalmunkat, és mi uralkodunk a bolygón.

– Hazugság! – kiáltott a sárgák vezére. – Ma végre napvilágot lát az igazság, és kiderül, hogy a Sárgák Népeének kell uralkodni. Ti kékek holnaptól legfeljebb rabszolgák lehettek Kukumbáron!

A sárga és a kék vezér egymást túlharsogva kígyót-békát kiabált a másikra, és talán még most is ott vitatkoznának, ha Laura meg nem kérdi:

– Tulajdonképpen mit szeretnétek eldönteni?

– Hát hogy melyik nép a felsőbbrendű!

– kiáltotta a két vezér egyszerre. – Melyik szín uralkodik a másik fölött?

Laura alaposabban körülnézett. Csodálkozva látta, hogy a bolygón nincs más szín, csak kék és sárga. A talaj és a fű kék volt, a bokrok és a fák sárgák, és így tovább. Fogalma sem volt, melyik színből lehet több. Pedig ezt kell eldöntenie, és választától függ a Kukumbár bolygó lakóinak sorsa.

– Mondd meg hát az igazat, ó bölcs lény! – kérte mindkét vezér.

A harcmezőn egy pissenést sem lehetett hallani. A sárgák és a kékek mind azt várták, hogy az égből jövő lény megadja a választ. Laura ekkor így szólt:

– A bolygók színe zöld!

A két táboron moraj futott végig, több harcedzett katona elájult a meglepetéstől.

Laura elsápadt ijedtében, mert látta, hogy a két vezér irtózatos haragra gyulladt. Mindketten úgy érezték, Laura csúfot űzött belőlük. Csapataik felé fordultak, hogy támadást vezényeljenek az égi betolakodó ellen. De ekkor olyat láttak, amit sem ők, sem apáik, de még nagyapáik sem: a két hadsereg békésen, vállt vállnak vetve állt egymás mellett.

– Épp ahogy meg volt írva a jóslatban – mondta az egyik vezér meghiúsítottan.

– Az égből eljön egy bölcs lény, elhozza az igazságot, és akkor beköszönt a béke – felelte ámulva a másik.

A két vezér egyszerre fordult Laurához.

– Mi az a zöld?!

Laura kék és sárga festéket hozatott.

– Nézzétek – mondta, és összekeverte a két színt.

A kék és sárga népek ámulva nézték, hogyan jön létre egy új, semmire sem hasonlító szín, amiben mégis egyformán jelen van a sárga és a kék. Új, békés fejezet kezdődött a zöld bolygó lakóinak életében. Laura kapitány egy darabig Kukumbáron maradt, aztán feltankolta sóval az úrhajóját, és folytatta útját haza, a Föld felé.

INCZÉDY TAMÁS

A vándormadár zavarba jön

Nem változnak az évszakok,
de ez is változás.

Ősszel is nyári nap ragyog,

nem hűvösek a hajnalok,
és nem jön semmi más,
nem változnak az évszakok,

nem tudjuk, melyik nyár nagyobb,
erős a hőhatás,
ősszel is nyári nap ragyog,

fecskek, gólyák és angyalok
számára új szokás,
nem változnak az évszakok,

elköltözni fölösleges, tudod,
drága az utazás,
ősszel is nyári nap ragyog,

mindegy, megyek vagy maradok,
minek a kapkodás.

Nem változnak az évszakok,
ősszel is nyári nap ragyog.

VÖRÖS ISTVÁN

MACSINKA ZSOLT
rajzai

Az idő megmutatói

A kisebbik komótosan,
csigamódra csoszogósan,
baktatva és bandukolva,
egyetlen egy kört bejárva,
ráérősen lépeget.

A nagyobb meg kapkodósan,
fürgén, frissen, ropogósan
sietősen, kopogósan,
tizenkétszer megfordulva,
a kisebbnek integet.

SZEKERES SÁNDOR GÁBOR

A változás íze

Ha elolvastad a folyóirat írásait, már tudod, hogy minden változik, csak az a kérdés, hogyan és mennyire. A kisgyerekből felnőtt lesz, és idővel nemcsak a teste, gyakran az ízlése is átalakul. Igaz ez egyes emberekre, de történelmi léptékben is, hiszen a szokások, a hagyományok, a lehetőségek is változnak. Nézzünk egy konkrét példát: hogy mit eszünk. Manapság egyes éttermeket a világ legtöbb nagyvárosában megtalálhatsz. Szinte ugyanazt a menüt eheted Tokióban, Párizsban, New Yorkban és Budapesten. Persze, ha érdekelnek az új ízek, érdemes inkább a helyi fogásokat megkóstolnod.

De vajon hogyan változott az emberek étkezése az őskortól napjainkig? És vajon milyen lesz száz év múlva?

Rajzold vagy írd le, milyennek képzeled ezt a változást, készíts róla képregényt, szobrot, filmet, színdarabot! Munkádat egyedül, párban, csoportosan vagy akár az egész osztályod közreműködésével megalkothatod.

A pályaműveket a szerkesztőség elektronikus vagy postai címén várjuk **2022. április 4-ig:**
info [kukac] szitakoto.com
1122 Budapest, Kissvábhegyi út 4-6/b.

A leggondosabb művek csoportos alkotói a **SPECKÓ** kültéri, érzékenyítő kalandjátékán vagy budapesti szabadulós játékfoglalkozásán vehetnek részt előre egyeztetett helyszínen és időpontban.

specko.hu

A legjobb egyéni munkák alkotói az **EnniAkarok.hu** által felajánlott nyereményeket kapják.

EnniAkarok.hu

nka

ISSN 1789-4972

01

9 771789 497220

Ara: 945 Ft